

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

Bakalářská práce

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

Šikana a agresivita na základní škole

Autor: Michaela Mináriková
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.
Studijní program: Sociální pedagogika, specializace v pedagogice
Datum odevzdání: 30. 3. 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Šikana a agresivita na základní škole“ vypracovala samostatně a použila jsem pramenů a zdrojů, které cituji a uvádím v seznamu použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 30. března 2012

.....
podpis

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D., za vedení, cenné rady a ochotu pomoci při vypracování mé bakalářské práce.

Anotace

Šikana a agresivita na základní škole

Klíčová slova: šikana, šikanování, agresivita, agresor, základní škola, děti, prevence.

Bakalářská práce se zabývá výskytem šikany a agresivity na základní škole v porovnání na velkém a malém městě. Cílem práce je zmapovat v jaké míře se na těchto školách vyskytuje šikana a zmapovat názory učitelů na možnosti a podoby prevence a řešení šikany. Teoretická část se zabývá různými pohledy na pojem šikana, šikanování, agresivita, jejími aktéry a jaké jsou možnosti prevence a nápravy. Praktická část popisuje výsledky provedeného výzkumu, který porovnával situaci na vybraných školách. Odhaluje rozšířenost šikany mezi žáky a jejich osobní zkušenosti s tímto jevem.

Abstrakt

Bullying and aggressivness at elementary school

Keywords: bullying, victimization, aggressiveness, aggressor, elementary school, children, prevention

The bachelor work deals with bullying and aggression in elementary school compared to the large and small town. The goal of the work is to map the extent to which these schools on bullying occurs and map out teachers views about the possibilities and forms of bullying prevention and resolution. The theoretical part deals with different views on the concept of bullying, aggression, its actors and what are the possibilities of prevention and redress. The practical part describes the results of the research in which we compared the situation in the selected schools. It reveals widespread bullying among pupils and their personal experience with this phenomenon.

OBSAH

ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ŠIKANA JAKO CELOSPOLEČENSKÝ PROBLÉM	11
1.1 DEFINICE ŠIKANY	12
1.1.1 TYPY ŠIKANY	13
1.2 VÝVOJOVÉ STUPNĚ ŠIKANOVÁNÍ	13
1.2.1 POČÁTEČNÍ STADIUM.....	14
1.2.2 POKROČILÉ STADIUM.....	15
1.2.3 VNĚJŠÍ PROJEVY ŠIKANY	16
1.3 FORMY ŠIKANY	16
1.3.1 ROZDÍLY V DÍVČÍ A CHLAPECKÉ ŠIKANĚ.....	17
1.4 KYBERŠIKANA.....	17
1.4.1 ROZDÍLY MEZI KYBERŠIKANOU A TRADIČNÍ ŠIKANOU	18
1.5 VLIV RODINY Z POHLEDU ŠIKANY	19
2 AGRESIVITA A AGRESE.....	21
2.1 VYMEZENÍ POJMŮ.....	21
2.2 DRUHY AGRESE	22
2.3 CHARAKTERISTIKA A TYPY AGRESORŮ A OBĚTÍ	22
2.4 MEDIÁLNÍ NÁSILÍ	26
3 PREVENCE ŠIKANY	27
3.1 DRUHY PREVENCE	27
3.2 PREVENCE ŠIKANY NA NAŠICH ŠKOLÁCH.....	27
4 ŠIKANA Z POHLEDU PRÁVA	30
II. PRAKTICKÁ ČÁST	32
5 CÍLE A METODY VÝZKUMU.....	32
5.1 CÍLE A HYPOTÉZY	32
5.2 METODOLOGIE VÝZKUMU	33
6 ROZBOR DÍLČÍCH VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	34
6.1 VYHODNOCENÍ ODPOVĚDÍ ŽÁKŮ PODLE DOTAZNÍKU M. KOLÁŘE:	34

6.2 VÝPOVĚDI PEDAGOGŮ	55
6.3 ROZHOVOR.....	61
6.4 POSOUZENÍ PLATNOSTI HYPOTÉZ.....	63
6.5 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	64
ZÁVĚR	65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	66
SEZNAM TABULEK.....	67
SEZNAM GRAFŮ	68
PŘÍLOHY.....	69

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se věnuji tématu šikany a agresivity na základní škole. Šikana, šikanování a agresivita mezi dětmi je stále velmi aktuální téma. S problémem šikanování jsem se osobně setkala na základní škole, a to z pozice svědka. I přesto, že bylo na téma šikana napsáno mnoho knih, vedeno mnoho diskuzí, je to i nadále velmi ožehavé téma a častokrát se nedořeší. Myslím si, že o šikaně bychom měli mluvit, potírat ji, ale hlavně bychom se měli snažit jí předcházet. Měly bychom mít zájem na tom, aby naši pedagogové věděli co nejvíce o tomto fenoménu a dokázali si s ním v praxi poradit. Zvláštní pozornost bychom měli věnovat prevenci. Řešení problémů se šikanou vidím právě v prevenci.

Dá se říci, že nás šikana provází po celý náš život. Začíná už v rodině mezi sourozenci, pokračuje ve školce, ve škole, v zaměstnání, mezi partnery, atd. Nikdo vůči ní není imunní. Rodiče by se měli více zajímat o toto téma. Šikana má mnoho podob. Je to nemoc dnešní společnosti. S rozvojem informačních a komunikačních prostředků došlo také k rozvoji nového druhu šikany tzv. kyberšikany. Myslím si, že zejména kyberšikana je stále podceňována, hlavně ze strany rodičů. Rodiče stále nevěnují dostatečnou pozornost tomu, co dělá jejich dítě, když sedí u počítače. Z mého pohledu má internet a všeobecně média na děti velký vliv.

Šikana a šikanování se týká velkého množství dětí a dotýká se nejen obětí, ale i agresorů a svědků tohoto jednání. Proč vlastně k šikaně dochází? Kde se šikana nejčastěji odehrává? Proč se jedno dítě chová jako agresor a proč se z jiného dítěte stává oběť? Jaký vliv má agresivita některých žáků na celkové klima ve třídě? Jak reagují ostatní spolužáci na projevy agrese v jejich třídě?

O šikaně se dlouhou dobu neví, protože zůstává skryta před zraky jak pedagogů, tak rodičů, kteří nemají někdy i celé měsíce tušení, že je dítě šikanováno. Dnešní uspěchaná doba je plná stresu a projevů agrese, proto je nutné nezavírat před tímto tématem oči a snažit se potlačovat jakékoliv příznaky šikany a agresivity již v počátku. Je nutné předcházet všem negativním projevům např. proškolováním pedagogů a zapojováním rodičů do aktivit ve škole.

Abychom byli schopni účinně bojovat proti šikaně, musíme být především schopni vzdělávat všechny, kteří se s tímto fenoménem mohou setkat. Stále je málo specialistů, kteří si umí poradit se šikanou i s tou pokročilou.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, jaké zkušenosti mají žáci druhého stupně základní školy se šikanou a agresivitou v porovnání na malém a velkém městě a připravenost školy a učitelského týmu na řešení a předcházení šikany na škole. Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. V teoretické části se budu zabývat základními pojmy, jako jsou šikana, agresivita, agrese, agresor, oběť, příčinami vzniku šikany, jejími formami, psychologickými aspekty i právní úpravou. Praktická část obsahuje rozbor dílčích výsledků výzkumu.

Při zpracování bakalářské práce jsem se opírala především o díla uznávaných autorů zabývajících se touto problematikou Michala Koláře a Pavla Říčana.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠIKANA JAKO CELOSPOLEČENSKÝ PROBLÉM

Problémem šikany se v sedmdesátých letech zabýval Dan Olweus. Šikanu definoval jako opakovanou agresi jedince nebo skupiny proti jedinci nebo malé skupině obětí. Olweus již tehdy upozorňoval, že šikana je patrně nejrozšířenější z problémů, ohrožujících duševní a mravní vývoj školních dětí. Výzkum tohoto fenoménu se až do osmdesátých let omezoval pouze na Skandinávii. Později se začaly objevovat články a knihy s touto problematikou také ve světě.¹

U nás se poprvé veřejně začalo o šikaně mluvit v roce 1985, ale až v roce 1995 bylo provedeno několik důležitých výzkumů, které potvrdily závažnost šikanování na našich školách. Jde například o výzkum profesora Říčana v 5. a 6. třídách. Dalším významným krokem bylo přeložení britského sborníku metod proti šikanování s názvem Čelíme šikanování. Následně vyšly knihy Michala Koláře a Pavla Říčana, kteří se tomuto tématu od té doby věnují a jsou považováni za odborníky. Vliv na vydávání knih a pořádání seminářů měla v té době média, protože začala o tomto fenoménu více psát a vysílat pořady o násilí na školách. Rok 2000 byl důležitý tím, že byl v tomto roce vypracován metodický pokyn ministra školství k prevenci a řešení šikanování mezi žáky. Pokyn začal platit 1. ledna 2001.

První přednášky věnující se tématu šikanování začal Michal Kolář přednášet na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v roce 2003.

Můžeme říci, že poslední roky jsou roky rozmachu boje proti šikanování. Jaká je situace ohledně šikany na českých školách? Zjišťování situace je velmi obtížné. O šikaně se hodně píše, ale často je to jen povrchní. Je to především tím, že šikana se odehrává skrytě a na místech, kde je malá kontrola ze strany učitelů.

„Nejlépe je situace zmapována na základních školách. K dispozici je řada dílčích šetření (např. Říčan, 1994) a dvě rozsáhlé studie, mezinárodní (Rážová, Csémy, Provazníková, Sovinová, 1999) a celonárodní (Havlínová, Kolář, 2001)“². Tyto studie uvádějí, že šikana na základních školách se pohybuje od 11 do 41%. Tento odhad zcela jasně ukazuje, že se jedná o celospolečenský problém, který musí být řešen.

¹ ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. s. 134.

² KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 22.

1.1 Definice šikany

V Čechách se termín šikana začal používat v souvislosti s vojáky a povinnou vojenskou službou. Poprvé tento pojem použil pražský psychiatr Petr Příhoda.³

Přesná definice šikany neexistuje. Každý si pod pojmem šikana můžeme představit něco jiného. Definic existuje celá řada, a proto zde uvádím několik z nich.

Slovo šikana pochází z francouzského slova „chicane“ a znamená „zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů“⁴.

Podle Metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení je šikanování charakterizováno: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“⁵

S. Bendl uvádí, že neexistuje jednoznačná, přesná definice toho, co šikana je a co ještě není. Podle něj se dá šikana definovat jako obtěžování druhého člověka.⁶

M. Kolář popisuje hlavní rysy šikanování jako: „Jeden nebo více žáků úmyslně většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci“.⁷

Spojením všech těchto definic je, že se šikana vyznačuje hlavně nepoměrem sil mezi agresorem a obětí a jejím opakováním.

³ ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. s. 135.

⁴ Tamtéž, s. 135.

⁵ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. 24246/2008-6.

⁶ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. s. 24.

⁷ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha. Portál, 2005. s. 27.

1.1.1 Typy šikany

Podle E. Fieldové⁸ existují čtyři hlavní typy šikany: **škádlení, vylučování, fyzické napadání a obtěžování.**

Při **škádlení** dochází k verbálnímu násilí. Jedná se především o nadávky, posměšky, rýpání, obtěžování po telefonu, urážlivé zprávy na internetu, e-mailu, SMS. Autorka tuto formu považuje za nejnebezpečnější.

Jak ale určíme hranice mezi šikanou a škádlením? Škádlení lze popsat jako běžnou zábavu, při které žáci mezi sebou komunikují, poznávají se a sbližují se. Problém, ale nastává, když chceme rozlišit co ještě je legrace a co není. Co může jeden žák brát ještě jako legraci, může být druhému žákovi už nepříjemné a urážet ho. Většina autorů zabývajících se touto problematikou se však shoduje, že při škádlení jsou poměry sil obou stran vyrovnané.

Dalším typem šikany je **vylučování** (ostrakismus). Při tomto typu šikany dochází k odmítání jedince nebo jedinců a jejich vyloučení na okraj skupiny. Cílem je, aby si celá skupina byla vědoma, že pokud budou chtít pomoci ostrakizovanému jedinci, přijdou na řadu jako další. Dalšími projevy jsou posměch, vylučování jedince z diskuzí, ignorování, výsměch, šeptání si s ostatními, odmítání sedět vedle oběti.

Fyzické napadání spočívá v pravidelném ubližování někomu, kdo je slabší. Projevuje se kopáním, boucháním, strkáním, vrážením do oběti, fyzickým znehybňováním. Řadíme sem také ničení osobních věcí, krádež učebnic, jídla, zavírání oběti v místnosti.

Obtěžování zahrnuje opakované dotěrné otázky, prohlášení nebo útoky týkající se sexu, pohlaví, rasy. Pronásledování oběti i mimo školu, narážky na sexuální orientaci oběti.

1.2 Vývojové stupně šikanování

Abychom pochopili tento fenomén, musíme se na něj dívat jako na onemocnění celé skupiny. Šikanování není pouze záležitostí agresora a oběti, ale je to záležitost konkrétní skupiny. A právě k pochopení mechanismu proměny zdravé skupiny ve skupinu nemocnou vytvořil M. Kolář⁹ schéma základního vývoje pěti stadií onemocnění. Každé stadium vyžaduje odlišný způsob řešení případů šikany.

⁸ FIELD, E. *Jak se bránit šikaně*. Praha: Ikar. 2009. s. 26-29

⁹ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 45-53.

1.2.1 Počáteční stadium

První stadium: **zrod ostrakismu**

Slovo ostrakismus pochází z řečtiny a znamená „střepinový soud“. V každé skupině se vždy najde někdo, kdo je nejméně oblíbený, je odstrkovaný, terčem pomluv a žertů. Takového jedince často nazýváme obětní beránek nebo outsider. Tito jedinci zakoušejí prvky šikanování, tzv. ostrakismus. V tomto stadiu agresori oběti neublíží fyzicky, ale postupně ji vyčleňují ze svého kolektivu. Například tím, že se s dotyčným jedincem nikdo nebaví, neodpovídají mu na pozdrav, u oběda si odsedají, pomlouvají ho, zesměšňují.

Druhé stadium: **přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese**

Do druhého vývojového stadia šikana přerůstá nejčastěji z několika důvodů:

- ve skupině narůstá napětí. Dříve ostrakizovaní žáci začnou sloužit agresorům jako hromosvod. Spolužáci si na nich vybíjejí své nepříjemné pocity např. z očekávané těžké zkoušky, nebo z konfliktu s učitelem
- další důvod je, že žáci spolu tráví hodně času např. na horách a pro zvládnutí své nejistoty a přežití nudného programu vymýšlejí a baví se na úkor nejzranitelnějšího spolužáka
- v jedné třídě se sejde několik agresivních jedinců, kteří používají násilí pro uspokojování svých potřeb.

V tomto stadiu začíná fyzické násilí jako bití, kopání obětí.

Třetí stadium: **klíčový moment – vytvoření jádra agresorů**

Pokud včas nezabráníme přitvrzeným manipulacím a počáteční fyzické agresi jednotlivců dochází v tomto stadiu často k vytvoření skupinky agresorů tzv. „úderného jádra“. Tito agresivní jedinci začnou již systematicky spolupracovat a šikanovat nejvhodnější oběti. V roli oběti se ocitají žáci, kteří byli již dříve ostrakizováni. Jedná se o nejslabší žáky dané skupiny. V tomto okamžiku se rozhoduje, zda se počáteční stadium šikany přehoupne do pokročilejšího stadia. Skupina je již rozdělena na podskupiny, a pokud nedojde k vytvoření silné pozitivní podskupiny, která dokáže konkurovat skupině agresorů, mají agresori volné pole působnosti. Takovéto pozitivní skupiny se však nevyskytují příliš často, protože jejich členové, kteří respektují pravidla, jsou vždy znevýhodněni oproti agresorům, kteří nerespektují žádná pravidla.

1.2.2 Pokročilé stadium

Čtvrté stadium: většina přijímá normy agresorů

Pokud se ve skupině nenachází silná pozitivní podskupina, činnost agresorů nerušeně pokračuje a normy agresorů jsou přijaty většinou. Tuto proměnu lze přirovnat k viru, který přemůže buňku a celý organizmus zevnitř rozkládá. V tomto stadiu šikany se i mírní žáci začnou chovat krutě a aktivně se zúčastňují šikanování spolužáka a i jim to přináší uspokojení.

Páté stadium: totalita neboli dokonalá šikana

Bez účinné pomoci zvenčí dojde k tomu, že normy agresorů jsou přijaty nebo respektovány všemi a zhoubný proces se dostane do posledního stadia. Dojde k rozdělení žáků na dvě skupiny. Agresoři se považují za nadlidi, krále, velkoknízata apod. a své oběti za nevolníky, poddané, bažanty. V tomto stadiu agresoři svou moc dokazují tím, že mohou svým obětem způsobovat bolest všemi způsoby a oni nejsou schopni se bránit. Čím déle toto trvá, tím více agresoři ztrácejí poslední zábrany a smysl pro realitu. Ve skupině dojde k vítězství zla. Brutální násilí se začíná považovat za normální nebo hůř, za výbornou legraci. Do šikany se začínají zapojovat i dříve neutrální nebo nesouhlasící členové skupiny. Zcela běžně se šikanování účastní, aktivně se na něm podílí a pomáhají agresorům. Neúnosnost utrpení řeší otroci absencemi, nemocí, odchodem ze školy, psychickým zhroucením nebo dokonce sebevraždou. K dokonalé šikaně dochází, když dojde k prorůstání násilí do oficiální školní struktury. Toto je typické pro šikanu ve věznicích, ve vojenském prostředí a výchovných ústavech. V mírnější formě se tato šikana vyskytuje i na školách, a to když vůdcem agresorů je předseda třídy nebo žák s výborným prospěchem. Dospělý ho podporují, stojí za ním pedagogové a signály volání o pomoc nesympatického, ne tak chytrého žáka jsou přehlíženy.

Toto stadium šikany již řešitelné není. Jedinou možností je kolektiv rozpustit.

Význam porozumění vývojových stadií pro praxi

Porozumění všem pěti vývojovým stadiím je důležité pro včasné rozeznání stupně šikany a dává nám šanci zakročit včas, než dojde k nenapravitelným škodám. Šikanu v počátečním stadiu budeme řešit jinak než šikanu v pokročilém stadiu. Platí zde pravidlo čím vyšší stadium šikany je, tím více je toto chování skrytější.

1.2.3 Vnější projevy šikany

Pocit, že je někdo šikanován, je do značné míry subjektivní. Abychom byli schopni vidět varující signály šikany, pomůže nám tzv. trojdimenzionální mapa.¹⁰ Podle této mapy členíme projevy šikany na:

1. Fyzické a verbální
2. Aktivní a pasivní
3. Přímé a nepřímé

Kombinací těchto tří dimenzí vznikne osm druhů šikanování.

- Fyzické aktivní přímé (např. bití, fackování, kopání)
- Fyzické aktivní nepřímé (např. ničení věcí oběti)
- Fyzické pasivní přímé (např. bránění oběti, aby si sedla do lavice)
- Fyzické pasivní nepřímé (např. bránění oběti v odchodu z místnosti)
- Verbální aktivní přímé (např. nadávání, urážení, zesměšňování)
- Verbální aktivní nepřímé (např. pomlouvání)
- Verbální pasivní přímé (např. neodpovídání na pozdrav, na otázky)
- Verbální pasivní nepřímé (např. spolužáci se nezastanou oběti, je-li obviněna z něčeho co neudělala)

1.3 Formy šikany

Formy šikany jsou pro nás důležité z důvodu jejího pozdějšího léčení. Je dobré o nich vědět co nejvíce. Klasifikace podle M. Koláře¹¹:

- Šikana podle typu agrese (např. fyzická, psychická, kyberšikana)
- Šikana podle věku a typu školy (např. mezi předškoláky, žáky prvního a druhého stupně)
- Šikana z generového hlediska (např. chlapecká a dívčí šikana, šikana chlapců vůči děvčatům a obráceně)
- Šikana odehrávající se ve školách s různým způsobem řízení (např. škola s demokratickým vedením, na druhé straně škola s autoritativním systémem)
- Šikana podle speciálních vzdělávacích potřeb aktérů (např. šikana neslyšících, nevidomých)

¹⁰ VÁGNEROVÁ, K. a kolektiv. *Minimalizace šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 74-75.

¹¹ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 78.

1.3.1 Rozdíly v dívčí a chlapecké šikaně

Šikanují jak chlapci, tak dívky. Pro dobré porozumění šikaně, bychom měly umět rozlišovat mezi dívčí a chlapeckou šikanou. Rozlišujeme tyto rozdíly:

1. Chlapci si vybírají své oběti, jak mezi chlapci, tak mezi dívkami. Dívky si v převážné většině vybírají své oběti zase mezi dívkami.
2. Dívky více používají tzv. psychickou šikanu. Sem patří nadávání, urážení, zesměšňování, šíření pomluv, izolace od ostatních. Chlapci používají více otevřenou, fyzickou agresi.
3. Dívčí šikana se odehrává více v rámci blízkých kamarádek. Velmi často oběť šikany pocítuje citovou náklonnost k agresorce a považuje ji za kamarádku. U chlapců je tomu naopak. Oběti jejich šikany nepatří do okruhu jejich kamarádů.¹²

Nejčastější místa, kde k šikaně dochází

Na prvním místě je jednoznačně třída. Je to logické, protože žáci zde tráví nejvíce času. Na dalších místech jsou toalety, tělocvičny, šatny, jídelny, skrytá místa ve škole (například různá zákoutí, výklenky), pokoje na horách a výletech a ostatní prostory ve škole (hřiště, dílny).

1.4 Kyberšikana

Žijeme v době, kdy dochází k rychlému rozvoji informačních komunikačních technologií. Tyto technologie nám v mnoha ohledech značně ulehčují život, ale nesou s sebou i značná rizika. Jedním z rizik v posledních letech je tzv. kyberšikana.

*„Kyberšikana (cyberbullying) je jednou z forem psychické šikany. Je to záměrné násilné chování prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, především prostřednictvím internetu a mobilního telefonu“.*¹³

Cílem kyberšikany je ubližování nebo zesměšňování druhých. Obětí útoků se může stát každý, kdo používá mobil a internet. Na rozdíl od klasické šikany se oběť útokům nevyhne ani v bezpečí domova. Oběť nemá úniku, nemá se kam schovat. Ve virtuálním

¹² BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. s. 24.

¹³ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 83.

světě se útočníkem může stát každý, i ten co by při klasické šikaně neuspěl, a kdo rozumí počítačům a sociálním sítím. K internetu mají přístup miliony lidí a o to je kyberšikana nebezpečnější než klasická šikana. Množství diváků, kteří se mohou podívat na šikanování je nepoměrně větší. Na rozšiřování kyberšikany se podílí i ostatní tím, že ostatním rozesílají odkazy na stránky, kde se kyberšikana vyskytla. Zjištění totožnosti útočníka bývá problematické. Výzkumy se shodují, že přibližně 40% útočníků se nikdy nevypátrá.¹⁴ Během kyberútoku nedochází k osobnímu kontaktu útočníka s obětí.

Kyberšikana se projevuje nejčastěji zasíláním urážlivých, výhružných, zesměšňujících zpráv (e-mailem, SMS), rozesíláním zesměšňujících nebo ponižujících obrázků a videí pomocí e-mailu nebo vyvěšování těchto materiálů na internetových stránkách, obtěžováním prostřednictvím ICQ, SKYPE, chatu, vytvořením internetových stránek, které slouží k pomlouvání, ponižování určité osoby, zneužíváním cizího e-mailového účtu.

1.4.1 Rozdíly mezi kyberšikanou a tradiční šikanou

Co mají klasická šikana a kyberšikana společného? Obě tyto formy se dějí záměrně, opakovaně a zahrnují psychické násilí. Jaký je mezi nimi rozdíl?

Hlavní rozdíly mezi tradiční šikanou a kyberšikanou¹⁵:

- 1) **Místo a čas:** u tradiční šikany můžeme předpokládat, kdy a kde k útoku dojde. U kyberšikany může k útoku dojít vždy, když jsme připojeni, i v bezpečí domova. Nedochází k osobnímu kontaktu. Oběť lze napadat 24 hodin denně.
- 2) **Útočník:** je anonymní a může se jím stát každý, kdo má potřebné znalosti informačních a komunikačních technologií. Identifikování útočníka bývá obtížné.
- 3) **Sekundární útočníci (diváci a šířitelé):** v případě kyberšikany může být divákem každý, kdo má připojení na internet. Mohou to být lidé po celém světě. Součástí kyberútoku jsou také ti, co informace o šikaně rozesílají dalším uživatelům a zvyšují tím dopad útoku na oběť.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, K. a kolektiv. *Minimalizace šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 94.

¹⁵ KREJČÍ, V. *Kyberšikana, kybernetická šikana*. Olomouc: 2010, s. 5-9.

Mezi přímé útoky kyberšikany patří:

- posílání obtěžujících, výhružných nebo krutých zpráv pomocí e-mailu, sms, icq
- kradení hesel a jejich zneužívání
- blogování – zveřejňování intimních informací nebo pomlouvání
- zveřejňování choulostivých nebo lživých informací
- internetové hlasování „Kdo je super a kdo není?“

100 % ochrana před kyberútokem neexistuje. Základní obranou je nedůvěřovat každému a nesdělovat citlivé údaje, jako jsou osobní údaje, fotky, videa. Jak se zachovat ve chvíli, kdy se staneme obětí kyberšikany? Odborníci radí okamžitě ukončit komunikaci, zablokovat přístup k našemu účtu, k telefonnímu číslu, svěřit se někomu blízkému, uchovat důkazy a vyhledat pomoc psychologa.¹⁶

1.5 Vliv rodiny z pohledu šikany

Nejvýznamnějším prostředím, které ovlivňuje rozvoj dítěte, je rodina. Rodina určuje základní postoje dítěte k okolnímu světu. Určuje, jak bude dítě informace, které od rodičů získá chápat a jak pro něj budou důležité. Rodina se významným způsobem podílí na rozvoji sebejistoty, sebedůvěry dítěte a určuje, jak bude dítě schopné využít tyto schopnosti a dovednosti později ve škole. Důležité je, jaké postoje zaujímají rodiče k okolnímu světu, jak se staví k otázce vzdělávání a také jaký má rodina hodnotový žebříček, co je pro ni důležité. Dítě se od rodičů učí tím, že napodobuje jejich chování. Důsledkem působení všech těchto faktorů do školy přicházejí děti s různě rozvinutými schopnostmi, dovednostmi a zkušenostmi. Zkušenosti, které dítě ve své rodině získá, mohou mít jak pozitivní, tak i negativní hodnotu. Každé prostředí, tedy i rodina, rozvíjí takové dovednosti a schopnosti, které jsou pro toto prostředí užitečné. Může však vzniknout rozdíl mezi tím jaké hodnoty jsou důležité pro rodinu, v níž dítě vyrůstá, a mezi hodnotami důležitými pro školu. Dítě se nejlépe rozvíjí v péči rodičů, kteří jsou motivováni zabývat se rozvojem svých dětí, a vzdělání je součástí jejich hodnotového žebříčku.

Vyrůstá-li dítě v rodině, kde je násilí na denním pořádku, vidí, že agresivním chováním se dá dosáhnout požadovaných cílů, je velká pravděpodobnost, že se začne chovat podobně. Dítě vlastně přejímá vzorec chování svých rodičů. Rodiče svým

¹⁶ KOPECKÝ, K. KREJČÍ, V. *Rizika virtuální komunikace: příručka pro učitele a rodiče*. Olomouc: Net univerzity, 2010. s. 44-45.

chováním a jednáním vychovávají budoucí agresory. Děti vyrůstající v dysfunkčních rodinách nemají v období dospívání už žádný důvod respektovat rodiče, jsou již fyzicky zdatné a nenechají si líbit ani tělesné tresty. Tyto děti se mohou začít chovat zcela bez zábran a dochází u nich k nápadnému nárůstu v chování. Nezáleží jim na špatných známkách z chování. Nerespektují učitele ani školský řád.¹⁷

Druhým extrémem jsou příliš ochranitelští rodiče, kteří svým přístupem vychovávají budoucí oběti.

Aby naše dítě dobře obstálo v kolektivu ostatních, musí být vybaveno určitou dávkou agresivity. Agresivita není vždy nutně něco špatného.

¹⁷VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum, 2001, s. 292.

2 AGRESIVITA A AGRESE

Příčiny šikany mohou být různé a právě agresivita a s ní související agrese jsou její neodmyslitelnou součástí. „Šikana je zvláštním případem agrese“¹⁸.

2.1 Vymezení pojmů

Agrese (z lat. Aggressio) – útočné či výbojné jednání, projev nepřátelství vůči určitému objektu, úmyslný útok na překážku, osobu, předmět stojící v cestě k uspokojení potřeby (reakce na frustraci), jakákoliv fyzická akce nebo hrozba akcí kterou jednatel zmenšuje svobodu nebo genetickou způsobilost jiného jednatelce a může být buď potlačena a projevit se krátkodobě podrážděností nebo dlouhodobě psychosomatickými důsledky, a nebo se může projevit otevřeně. Dle psychoanalýzy jde o pud, dle etologů součást instinktivní výbavy umožňující přežití, dle zastánců sociálního učení jde naopak o naučenou odpověď; u člověka jsou rozlišovány čtyři stupně agrese: afekt katarzní, agresivita, chování agresivní, imitace agrese.

Agresivita (z lat. Aggressivus) – útočnost, v etologii tendence k hrozbě nebo útočnému jednání vůči druhému jedinci vlastního druhu – tzv. agresivita vnitrodruhová. U člověka může jít o reakci na pocit ohrožení, o trvalejší osobnostní rys, o symptom duševní poruchy nebo choroby. Příčinou je často frustrace, úzkost, vnitřní napětí.¹⁹

Asertivita – zdravé sebeprosazení, sebezpřijetí.

„*Agresivita je součástí lidské přirozenosti*“.²⁰ Dá se naučit přímou zkušeností nebo pozorováním ostatních lidí. Člověk se s agresivitou již rodí. Každý jsme svým způsobem agresivní. Někdo více, někdo méně. V dávných dobách byla agresivita nutností k tomu, aby člověk přežil a dokázal se o sebe postarat.

Od malička se učíme jak zacházet se svojí agresivitou. Člověk používá agresi k tomu, aby dosáhl svého cíle. V běžném životě se lidé chovají agresivně v souvislosti s hněvem, vztekem, zlostí, ne proto, že chtějí ubližovat ostatním. Člověk začne jednat impulzivně a nedomyšlí možné důsledky. Vliv na agresivní chování má také, pokud

¹⁸ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV. 2003, s. 53.

¹⁹ HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. 2000, s. 22 – 23.

²⁰ ANTIER, E. *Agresivita dětí*. Praha: Portál. 2004, s. 9.

se lidem nedaří, jsou nezaměstnaní, ostatní jsou k nim hrubí, hádají se s ostatními. Toto vše vytváří podmínky pro agresivní chování.

„Původ agrese je nejčastěji spojován s frustrací²¹. Frustraci můžeme chápat jako překážku, která zabraňuje člověku dosáhnout toho co chtěl. V souvislosti se šikanou si pojem agrese zúžíme ve významu agrese mezi lidmi, na tzv. vnitrodruhovou agresi. Jedná se o agresi mezi jedinci stejného druhu.

Agrese není vždy jen špatná. Například ve sportu, při policejní práci je nutná dávka agrese potřebná.

2.2 Druhy agrese

Nejčastěji dělíme agresi na instrumentální a afektivní.

Instrumentální agrese je založena na předem připraveném plánu. Ve školním prostředí je typickým příkladem této agrese šikana.

Afektivní (emocionální) agrese je spojena se silnou negativní emocí, jako je hněv, zlost. Mezi další druhy patří **tyranizování**, které je charakterizováno opakovaným ubližováním po určitou dobu.

2.3 Charakteristika a typy agresorů a obětí

Nelze jednoznačně říct, kdo se může stát agresorem a kdo obětí. Co vede některé děti, aby ubližovaly druhým, a proč se jiné děti stávají oběťmi? Příčiny bychom měli hledat především v rodinách.

Typologie agresorů. Většina agresorů pochází z rodin, kde dochází k fyzickému nebo psychickému násilí. Pozdější agresori se ve vlastní rodině učí tomu, že agrese je vhodná k tomu, aby dosáhl svého cíle. Rodiče agresorů bývají tolerantnější k agresivnímu jednání. Spory se v rodině řeší většinou násilně. Ani v citové oblasti to není lepší. Agresori mívají zkušenosti s tím, že jsou k nim rodiče chladní, odmítaví, nejeví o ně zájem, fyzicky je krutě trestají.²²

K tomu, abychom věděli jak se zachovat v konkrétních situacích při řešení šikany, je dobré znát, s jakými typy agresorů a obětí se můžeme setkat.

²¹ ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta. 1998, s. 33.

²² BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV. 2003, s. 43 – 44.

První typ: agresor hrubý, fyzický.

Tento typ charakterizujeme jako hrubý primitivní, impulzivní, s kázeňskými problémy (narušené vztahy k autoritám), někdy zapojený do gangů, které páchají trestnou činností. Proti obětem využívá své fyzické převahy a síly. U tohoto typu agresora se často vyskytuje agrese a brutalita u rodičů.

Druhý typ: agresor jemný, kultivovaný.

Jedná se o jedince, který se k učitelům chová velmi slušně, kultivovaně, ochotně. Často se stává hvězdou třídy. Tento typ nikdy oběti nešikanuje sám, má k tomu své pomahače. Používání násilí a mučení je u tohoto typu cílené, ve skrytu a bez přítomnosti svědků. Rodiče tohoto typu agresora často uplatňují důsledný a náročný výchovný přístup, někdy až vojenský dril bez lásky.

Třetí typ: srandista.

Tento typ bývá učiteli rovněž oblíben. Nepřipouští si žádnou zodpovědnost a starosti. Je optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný a často oblíbený. Tento typ šikanuje pro pobavení sebe i ostatních a zdůrazňuje „humorné“ a „zábavné“ stránky. Výchova v rodině je většinou volnomyšlenkářská. Nejsou stanoveny pevné hranice.

Čtvrtý typ: agresor spouštějící ekonomickou šikanu

U tohoto typu se jedná o děti, které mají nadbytek materiálních věcí, ale chybí jim cit a opravdové rodičovské souznění. Rozdělují spolužáky podle toho co vlastní a ne podle vědomostí.²³

Poněkud obtížnější je **typologie obětí**. Co předurčuje některé děti k tomu, aby se staly oběťmi šikan a jiné ne? Jan Drtilová rozdělila objekty násilí do 3 skupin. Do první skupiny lze zařadit tzv. slušné děti. Ti co se dobře učí, nevyhledávají konflikty, nad ostatními v něčem vynikají. Do druhé skupiny lze zařadit děti, které jsou více úzkostné, více bojácné. A do třetí skupiny lze zařadit děti příliš úzkostných a neagresivních rodičů. Oběťmi se stávají většinou jedinci, kteří se něčím odlišují.²⁴ Jde především o tělesné a sociální odlišnosti. Tito jedinci bývají více úzkostní, slabí, neobratní. Neumějí se bránit fyzicky ani slovně.

²³ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. a.s. 2009, s. 136-139.

²⁴ BENDL, S. *Prevence a řešení šikan ve škole*. Praha: ISV. 2003, s. 43 – 44.

Velký podíl na tom, zda se dítě stane obětí, má vlastní rodina a její způsob výchovy. Rodiče musí své dítě ochraňovat, ale také mu musí dát prostor, aby bylo schopné samo se bránit a odolávat sociálnímu tlaku.

Obětí se může stát každé dítě. Přesto se oběťmi šikany stávají častěji žáci bojácní, kteří neumějí skrývat strach tak dobře jako ostatní, jsou méně psychicky odolní. Oběťmi se také často stávají děti, které jsou v menšině a nějak se odlišují od ostatních. Jedná se také o jedince, kteří se nevyznačují přílišnou fyzickou silou, jsou obézní. Nebo se může jednat o žáky hyperaktivní s poruchou pozornosti, dislektiky, disgrafiky, ale také o žáky, kteří vzorně plní požadavky učitelů, tzv. šprti, šplhouni.

Na základě výzkumu P. Říčan²⁵ zjistil, že jak agresori, tak jejich oběti bývají ostatním dětem méně sympatičtí. Agresori z řad chlapců bývají méně sympatičtí než oběti. U dívek je tomu, ale naopak. Znalost typických vlastností agresorů nám může pomoci odhadnout, potencionálního agresora. Ale i zde existují výjimky a platí, že zdání často klame.

Agresor - charakteristika:

- bývá tělesně zdatný, silný a obratný
- ve tváři agresora lze „číst“ určitou hrubost
- bývá to rváč
- má často problémy s porušováním školního řádu a pravidel chování
- mívá slabší školní prospěch
- má zakrnělé sebevědomí
- u spolužáků bývá neoblíbený
- bývá dominantní, panovačný, rád ovládá druhé
- bývá krutý, zlomyslný a škodolibý
- chybí mu empatie, schopnost vcítit se

Sklony k agresivnímu jednání se vytváří především v předškolním věku. Roli zde samozřejmě hraje genetická výbava zděděná po rodičích. Neznamená to však, pokud má někdo větší genetické předpoklady k tomu být agresivní, bude se tak i chovat. Důležitým faktorem je výchova v rodině. Dětskou agresi a náchylnost k šikaně podporuje např. to, když dítě v dětství zažívá fyzické a psychické násilí, tělesné tresty, nedostatek

²⁵ ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. s. 53-57.

zájmu, citový chlad, ponižování nebo pokud se v rodině toleruje násilí vůči ostatním dětem nebo sourozencům.

Agresoři pocházejí ze všech společenských vrstev. Mezi agresory se vyskytují děti rodičů, kteří rychle zbohatli, svému dítěti koupí na co si vzpomene, ale po výchovné a citové stránce tyto děti strádají.

Podle čeho můžeme poznat dítě, které je šikanováno? Jaké jsou děti, které se nedovedou nebo nemohou bránit útokům agresorů? Na základě charakteristiky můžeme vytipovat i děti, kterým hrozí, že budou šikanovány.

Oběť – charakteristika

- jedná se většinou o jedince tělesně slabého (větší riziko je u chlapců)
- vnější nápadné znaky jako jsou: obezita, brýle, koktavost
- rasová odlišnost, především barva pleti
- dítě plaché, tiché, ustrašené
- dítě s hyperaktivitou a poruchou osobnosti
- dítě s opožděným rozumovým vývojem
- dítě provokující, sobecké
- dítě ze sociálně slabé rodiny
- nové dítě v sehraném kolektivu

Společné charakteristiky agresorů a obětí

Je zjištěno, že agresoři a oběti mají některé společné vlastnosti. Bývá to horší prospěch a menší oblíbenost u učitelů. Vyskytují se u nich doma častěji různé potíže a mají nižší sebevědomí.²⁶

Co zvyšuje riziko, že se dítě stane obětí šikany? Opět zde zdůrazňuji, že to závisí na prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a na jeho výchově. Rizikem je příliš ochranná matka, jedináčkovská výchova, rodina s problematickým vztahem k násilí (kdy je dítě vychováno, že práť se je špatné a dítě se potom neumí bránit), rodina sociálně izolovaná (např. sekty), rodina s mimořádně pruděrní sexuální výchovou.²⁷

²⁶ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 48.

²⁷ ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010, s. 62-63.

Šikanu může nevědomky podporovat i sám pedagog. Například kritizováním ostrakizovaného žáka. Svou roli hraje i to, že oběťmi se stávají žáci problémoví, nesympatičtí. Učitel nemusí přikládat takovou váhu varovným signálům šikany.

Životní styl dnešních dětí nahrává tomu, aby se u nich ve větší míře projevovala agresivita. Nemají dostatek pohybu k tomu, aby vybily svou energii, nudí se. Také prostředí, ve kterém žijeme, velká sídliště, pokles autority pedagogů, uspěchanost doby ve které žijeme, tomu nahrává. Důležitým faktorem, který se v současné době podílí na vzniku šikany, je nárůst sociálních rozdílů. Tento druh šikany označujeme jako „ekonomická šikana“²⁸

2.4 Mediální násilí

Žijeme v době, kdy je na nás vyvíjen velký společenský tlak, co se týká úspěšnosti, soutěživosti. V dnešní době se nosí „ostré lokty“ a dravost. Kdo chce dosáhnout úspěchu, musí být dravý. Agrese stále přibývá. Nemaleý vliv na to mají média. Násilí v televizi rozvíjí agresivitu dětí. Čím více času dítě tráví před obrazovkou, tím větší je šance, že se začne chovat agresivně. Výsledky výzkumů prováděných na toto téma nejsou jednoznačné, ale je nepopiratelným faktem, že média mají velkou moc ovlivňovat myšlení, jednání a citění lidí. Díky televizi lze manipulovat s informacemi, zjednodušovat realitu nebo upřednostňovat některé názory.²⁹ Dnes dokážeme v klidu domova sledovat scény plné násilí a brutality a nechává nás to chladnými. Otupuje to naši citlivost vůči bolesti jiných. Jsme lhostejní vůči násilí, co vidíme na obrazovce, protože se pořád opakuje. Dnešní děti jsou obklopeny násilím a agresivitou v televizi, ve filmech, v kreslených pohádkách, ve zprávách, v PC hrách. Děti se snadno ztotožňují se svými „televizními vzory“ a jejich chování poté napodobují. Pro děti je těžké rozlišovat mezi fikcí a skutečností. Hrozí nebezpečí, že ztratí lidský soucit, nebudou umět vnímat utrpení.³⁰

²⁸ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 57.

²⁹ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 78.

³⁰ ERB, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Amulet, 2000, s. 35.

3 PREVENCE ŠIKANY

Prevenčí rozumíme předcházení určitému, obvykle škodlivému vlivu.

3.1 Druhy prevence

V oblasti šikanování S. Bendl³¹ rozlišuje:

primární prevenci - používáme v případech, kdy k šikaně ještě nedošlo.

sekundární prevenci - používáme v případech, kdy k šikaně již došlo, a my musíme použít taková opatření, aby se situace již neopakovala. Mezi tato opatření patří ochrana oběti před dalším násilím, rozhovor s rodiči oběti i agresora, komunikace s ostatními rodiči, jednání s kolektivem třídy.

terciální prevenci – používáme poté, co nežádoucí jev již vznikl a způsobil poškození.

3.2 Prevence šikany na našich školách

V důsledku velkého rozšíření šikany na našich školách byl vydán Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Cílem metodického pokynu je upozornit na závažnost šikanování, poskytnout pedagogickým pracovníkům informace k prevenci a řešení tohoto problému. Dle tohoto metodického pokynu si každá škola vytváří vlastní Program proti šikanování. Tento program je součástí Minimálního preventivního programu, který sestavuje speciálně proškolený metodik prevence sociálně patologických jevů ve spolupráci s výchovným poradcem a dalšími pedagogy

Je nutné dodat, že neexistují jednotné postupy k řešení šikanování. V případě zjištění šikany je doporučováno navázat kontakt s odborníkem, například na Lince bezpečí, důvěry nebo návštěva pedagogicko-psychologické poradny.

Účinnou a ověřenou metodiku, jak šikanu na školách minimalizovat, máme k dispozici. Velkým problémem je stále nedostatek odborníků, kteří mají zkušenosti s řešením šikanování a umějí je prezentovat dál. Abychom mohli někoho považovat za odborníka na šikanu, musí absolvovat kvalitní a systematický výcvik zaměřený na prevenci, diagnostiku a léčbu šikanování, praxi pod dohledem, samostatnou praxi. Připravit takto proškolené odborníky nejde rychle.³²

³¹ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 78.

³² KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 264.

M. Kolář³³ uvádí schéma, jak by měla prevence školních šikan vypadat:

- 1. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.*
- 2. Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity. Který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit.*
- 3. Odborné služby rezortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, diagnostickými ústavy, jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.*
- 4. Spolupráce škol s odborníky z jiných rezortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry, zejména při brutálních a kriminálních šikanách.*
- 5. Pomoc a podpora MŠMT a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.*
- 6. Kontrola škol ze strany České školní inspekce, MŠMT a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.*
- 7. Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Nadace Naše dítě a Linka bezpečí, Amnesty International v ČR, občanské sdružení Společenství proti šikaně.*

Nejdůležitější je, aby lidé, kteří budou školit další, sami měli praxi v řešení šikany.

P. Říčan³⁴ považuje za důležitou součást prevence podporu autority učitele, posílení demokracie ve třídě a ve škole, chránit děti před vlivem mediálního násilí a pornografie a dodržovat co nejpečlivěji dozor ve škole. Podle jeho názoru má prevence ještě jednu mimořádně důležitou složku, a tou je výchova k násilí. Je přesvědčen, že je naší povinností vychovat naše děti tak, aby se dovedly prát. Žáci by měli být o šikaně dobře informováni. Slouží k tomu např. informační letáčky, brožury, diskuze ve třídě, ve škole, videoprogramy o šikanování, přednášky. Pozitivně ovlivňovat kolektiv třídy, aby netolerovala šikanu.

³³ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 263

³⁴ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. s. 75 - 91.

Jaké možnosti mají školy v prevenci a řešení případů šikany?

Pedagogové by měli dětem vštěpovat základní hodnoty jako je úcta k druhým lidem, solidarita, čest. Věnovat individuální pozornost dětem s osobními, zdravotními, sociálními problémy. Snažit se zlepšovat vztahy mezi školou a rodiči. Dozor organizovat tak, aby žáci měli co nejmenší příležitosti k šikaně. Zaujmout realistický postoj k výskytu šikany, při výskytu šikany zajistit její řádné vyšetření.

Jaké možnosti mají v boji proti šikaně rodiče žáků?

Především je to vštěpování základních hodnot dětem, spolupracovat se školou, pozorně sledovat možné příznaky šikany, pěstovat vzájemné styky s ostatními rodiči.³⁵

³⁵ ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. s. 17-20.

4 ŠIKANA Z POHLEDU PRÁVA

Pojem šikana nebo šikanování naše zákony neznají. V praxi je tento pojem vysvětlován jako úmyslné jednání, které je namířené proti někomu jinému a které se dotýká jeho lidské důstojnosti. Z hlediska práva je důležité, že se toto jednání děje úmyslně.

Při řešení šikany se můžeme setkat s těmito zákony:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Z právního hlediska bývá šikana nejčastěji postihována podle ustanovení trestního zákona. Dochází při ní k páchání trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti. Častým případem je trestný čin omezování osobní svobody. Sem lze zařadit např. zavírání obětí, jejím přivazováním nebo nedovolením opustit určité místo.

Nutí-li násilím nebo pod pohrůzkou násilí někdo oběť k nějakým úkonům, jedná se o **trestný čin vydírání**.

Dále se může jednat o **trestný čin loupeže**. Agresor se tohoto činu dopouští, když násilně bere oběti jeho věci.

Sexuální formy šikany mohou být posuzovány jako trestný **čin znásilnění, pohlavního zneužívání nebo kuplířství**.

V případě způsobení újmy na zdraví, která se projeví i na zdravotním stavu poškozeného, se jedná o **trestný čin ublížení na zdraví**.

Pokud agresor úmyslně poškozují věci oběti, jedná se o **trestný čin poškozování cizí věci**.

Věková hranice trestné odpovědnosti je 15 let. Nelze tedy trestně stíhat dítě mladší 15 let. Tyto děti však lze umístit do ústavu nebo stanovit dohled nad jejich chováním. V některých případech toto může být dostatečnou hrozbou za špatné chování. Rodiče agresorů také nejsou zcela beztrestní. Rodič, který zanedbává výchovu svého potomka,

kterému nevádí např., že se jeho dítě toulá po nocích venku, se dopouští asociálního jednání trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže.

Děje-li se šikana během vyučování je školské zařízení plně zodpovědné za vzniklé škody. Škoda může mít charakter majetkové újmy (roztrhané, poničené oděvy, učebnice) nebo fyzické či psychické újmy. V tomto případě může rodič oběti šikanování požadovat po školském zařízení náhradu škody.³⁶

Organizace zabývající se problematikou šikany:

- Rodičovská linka
- Linky důvěry
- Internetové poradny, např. www.minimalizacesikany.cz; www.linkabezpeci.cz; www.internethelpline.cz
- Pedagogicko-psychologické poradny
- Střediska výchovné péče

³⁶ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 286 – 291.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 CÍLE A METODY VÝZKUMU

Ve své práci jsem se zaměřila na porovnání výskytu šikany na dvou základních školách v Jihočeském kraji. Výzkum jsem prováděla na základní škole v Českých Budějovicích a na základní škole v okrese Písek. Školu v Českých Budějovicích navštěvuje celkem 530 žáků a nachází se v klidné lokalitě Českých Budějovic. Druhá škola se nachází v okrese Písek a navštěvuje ji celkem 229 žáků. Dotazovaní byli žáci druhého stupně základních škol. Výzkumu se také zúčastnili pedagogové těchto škol. Zajímalo mě, zda na výskyt šikany má vliv velikost a poloha školy. Dále jsem se zaměřila na porovnání dívčí a chlapecké šikany. Výzkumu se zúčastnilo 173 respondentů z řad žáků a 27 respondentů z řad pedagogů. Pět dotazníků jsem vyřadila z důvodu nesprávného vyplnění údajů. Školám a dotazovaným jsem z důvodu upřímnějších odpovědí slíbila anonymitu, a proto zde neuvádím žádný název školy ani konkrétní jména.

5.1 Cíle a hypotézy

Cílem prováděného výzkumu bylo zjistit zkušenosti žáků druhého stupně základní školy se šikanou a agresivitou a provést porovnání dané situace na školách na velkém a na malém městě, porovnání rozdílů v dívčí a chlapecké šikaně a zjistit osobní názory učitelů na možnosti a podoby prevence a řešení šikany na škole.

Stanovení hypotéz:

H1: Domnívám se, že na základní škole ve velkém městě se šikana objevuje častěji než na základní škole na malém městě.

H2: Předpokládám, že oběťmi šikany se častěji stávají chlapci.

H3: Domnívám se, že alespoň 50 % dotázaných žáků by se někomu svěřilo v případě, že by jim někdo ubližoval.

5.2 Metodologie výzkumu

Pro svůj výzkum jsem použila metodu dotazování, zvolenou technikou sběru dat byly dotazníky. Dotazník je určen pro hromadný sběr dat. Výhodou je získání velkého počtu dat v krátkém čase a s nízkými náklady. Další výhodou je anonymita. Nevýhodou lze spatřovat v neochotě dotazovaných odpovídat na otázky a nízká návratnost dotazníků.³⁷ Pro získání potřebných údajů ke zjišťování šikany na vybraných školách jsem použila dotazník M. Koláře³⁸ a dotazník vlastní konstrukce určený ke zjišťování údajů od pedagogů. Pro doplnění potřebných údajů od pedagogů jsem práci doplnila o rozhovor se školním metodikem prevence na daných školách. Vytisknuté dotazníky jsem po schválení ředitelem školy distribuovala na konci měsíce listopadu 2011. Dotazníky byly rozdány během vyučovacích hodin. Všichni dotazovaní měli dostatek času na vyplnění dotazníku. Dotazník určený pro žáky obsahoval 25 otázek. Otázky byly zaměřené na zjištění výskytu šikany na uvedených školách, na její formy, zda mají žáci ve třídě kamaráda, zda patří do nějaké party nebo jestli by se v případě šikany někomu svěřily. Dotazník pro učitele obsahoval 7 otázek. Zjišťovala jsem názory učitelů na vlastní připravenost při řešení šikany, možnosti dalšího vzdělávání ohledně šikany, nebo zda již museli někdy řešit případy šikany. Oba dotazníky byly anonymní. Výsledky výzkumu uvádím v procentech. Pro přehlednost jsem získaná data znázornila pomocí tabulek a grafů.

³⁷ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociální znalost*. Praha: Karolinum, 2007. s. 141.

³⁸ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2005. s. 223.

6 ROZBOR DÍLČÍCH VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

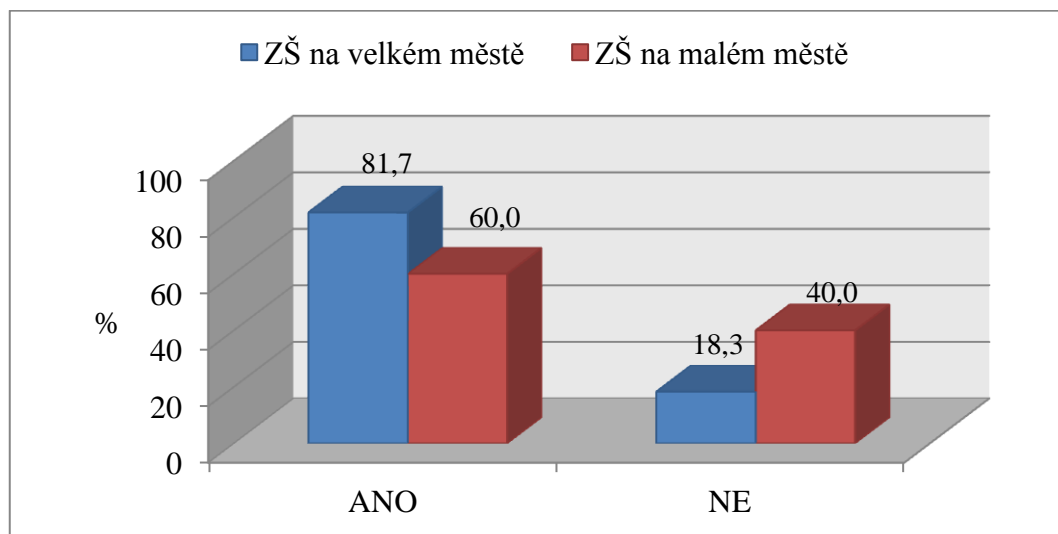
V následující části práce představuji a stručně komentuji dílčí výsledky výzkumu. V tabulkách uvádím v relativních a absolutních četnostech odpovědi na jednotlivé otázky. Pro větší přehlednost poté představuji výsledky v grafech. Zdroje dat jsou vždy vlastní a vztahují se k provedenému dotazníkovému šetření.

6.1 Vyhodnocení odpovědí žáků podle dotazníku M. Koláře:

Otázka 1:

Myslíš si, že Vaše třída je dobrý kolektiv?				ANO	NE	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozdělení dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	76	17	93	168/100
			%	81,7	18,3	100	
		Malé město	počet	45	30	75	
			%	60,0	40,0	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	64	21	85	168/100
			%	75,3	24,7	100	
		Dívky	počet	57	26	83	
			%	68,7	31,3	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	121	47	168	
			%	72,0	28,0	100	

Tab. 1: Myslíš, že Vaše třída je dobrý kolektiv?

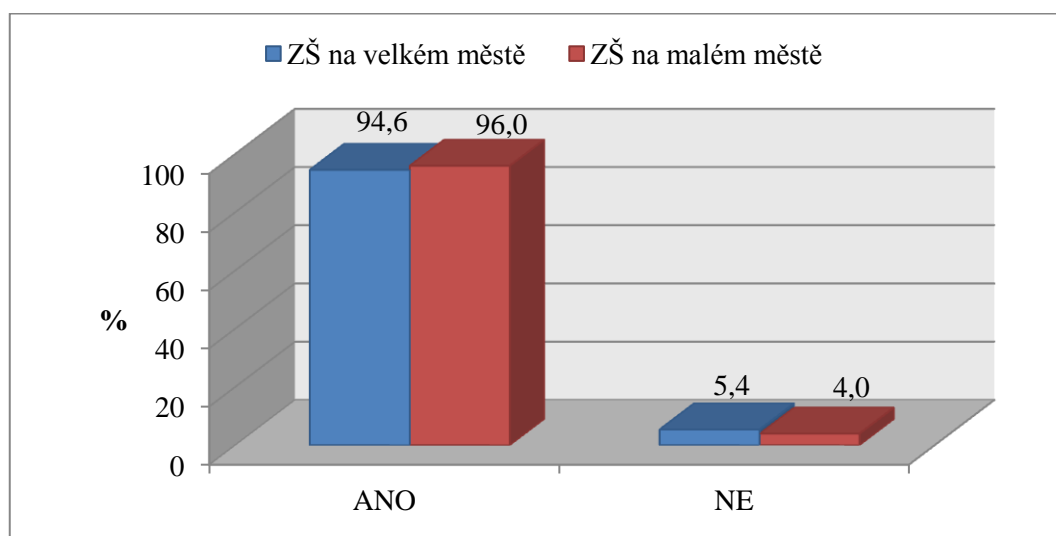
Graf 1: Myslíš si, že Vaše třída je dobrý kolektiv?

Z uvedeného grafu vyplývá, že 76 (81,7 %) žáků na základní škole ve velkém městě si myslí, že jejich třída je dobrý kolektiv. Na základní škole na malém městě je to celkem 64 (60,0 %) žáků. V porovnání podle pohlaví si 64 (75,3 %) chlapců a 57 (68,7 %) dívek myslí, že jsou dobrý kolektiv. V celkovém porovnání si pouze 47 (28 %) dotázaných myslí, že jejich třída není dobrý kolektiv.

Otázka 2:

Máš ve třídě dobrého kamaráda?				ANO	NE	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	88	5	93	168/100
			%	94,6	5,4	100	
		Malé město	počet	72	3	75	
			%	96,0	4,0	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	82	3	85	168/100
			%	96,5	3,5	100	
		Dívky	počet	78	5	83	
			%	94,0	6,0	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	160	8	168	
			%	95,0	5,0	100	

Tab. 2: Máš ve třídě dobrého kamaráda?

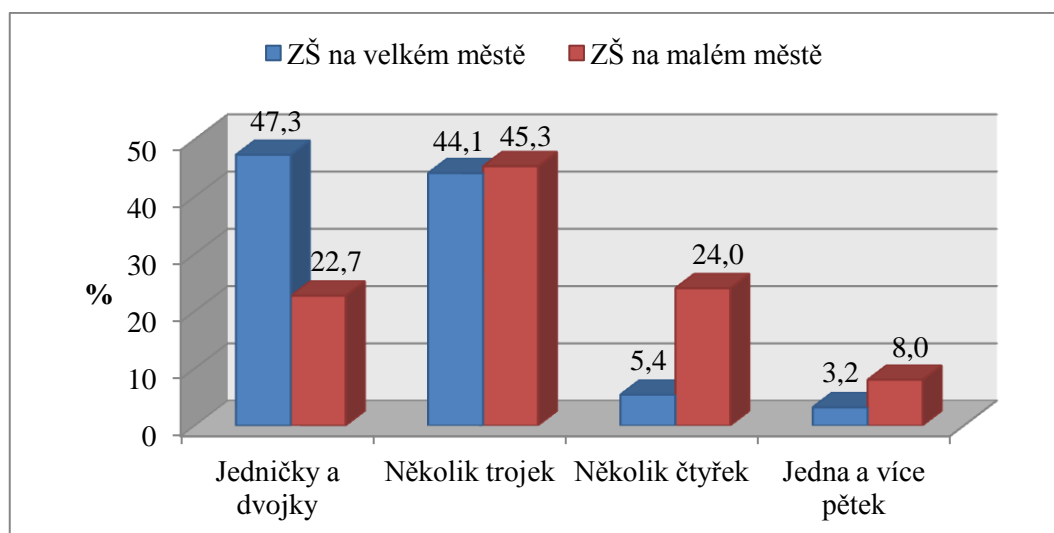
Graf 2: Máš ve třídě dobrého kamaráda?

Z grafu vyplývá, že 88 (94,6 %) žáků ve škole na velkém městě a 72 (96,0 %) žáků ve škole na malém městě uvádí, že má ve třídě dobrého kamaráda. Pouze 8 žáků, tj. 5 % z celkového počtu dotazovaných odpovědělo, že nemá ve třídě dobrého kamaráda.

Otázka 3:

Jaké bylo tvé poslední vysvědčení?				Jedničky a dvojky	Několik trojek	Několik čtyřek	Jedna a více pětěk	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	44	41	5	3	93	168/100
			%	47,3	44,1	5,4	3,2	100	
		Malé město	počet	17	34	18	6	75	
			%	22,7	45,3	24,0	8,0	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	24	38	17	6	85	168/100
			%	28,2	44,7	20,0	7,1	100	
		Dívky	počet	37	37	6	3	83	
			%	44,6	44,6	7,2	3,6	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	61	75	23	9	168	
			%	36,3	44,6	13,7	5,4	100	

Tab. 3: Jaké bylo tvé poslední vysvědčení?

Graf 3: Jaké bylo tvé poslední vysvědčení?

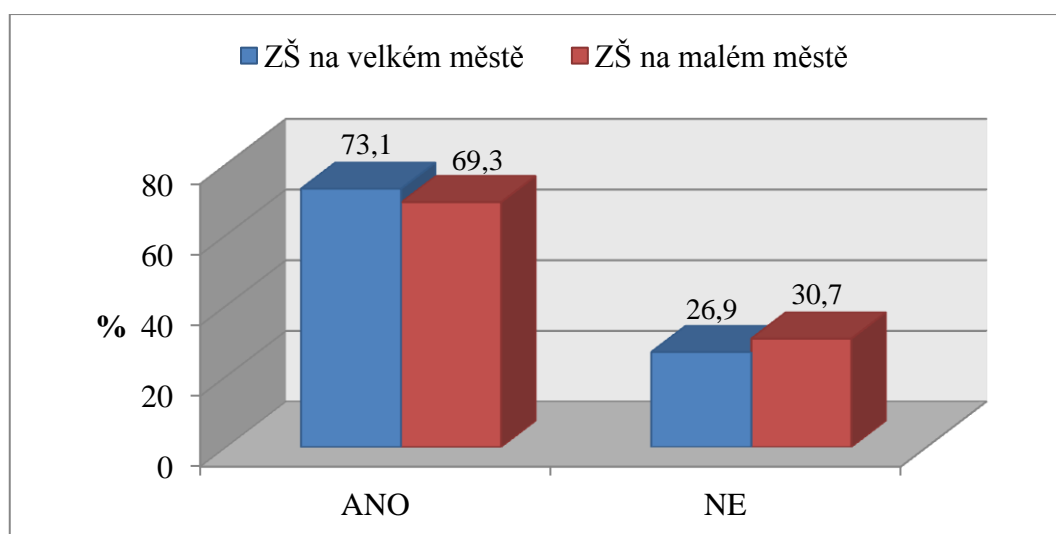
Jedničky a dvojky mělo 44 (47,3 %) žáků na vysvědčení ve škole na velkém městě. Oproti tomu na malém městě mělo jedničky a dvojky na vysvědčení pouze 17 (22,7 %)

žáků. Téměř shodný počet žáků na obou školách uvádí několik trojek na vysvědčení. Rozdíl je patrný opět u údaje, kdy 18 (24,0 %) žáků na malém městě uvedlo, že mají několik čtyřek oproti 5 (5,4 %) žákům na velkém městě. Jednu a více pětěk mají celkem 3 žáci (3,2 %) na velkém městě a 6 žáků (8,0 %) na malém městě. Jedničky a dvojky mají na vysvědčení více dívky, a to ve 44,6 %, chlapci výborných výsledků dosahovali ve 28,2 %.

Otázka 4:

Patříš ve vaší třídě do nějaké party?				ANO	NE	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	68	25	93	168/100
			%	73,1	26,9	100	
		Malé město	počet	52	23	75	
			%	69,3	30,7	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	63	22	85	168/100
			%	74,1	25,9	100	
		Dívky	počet	53	30	83	
			%	63,9	36,1	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	120	48	168	
			%	71,4	28,6	100	

Tab. 4: Patříš ve vaší třídě do nějaké party?

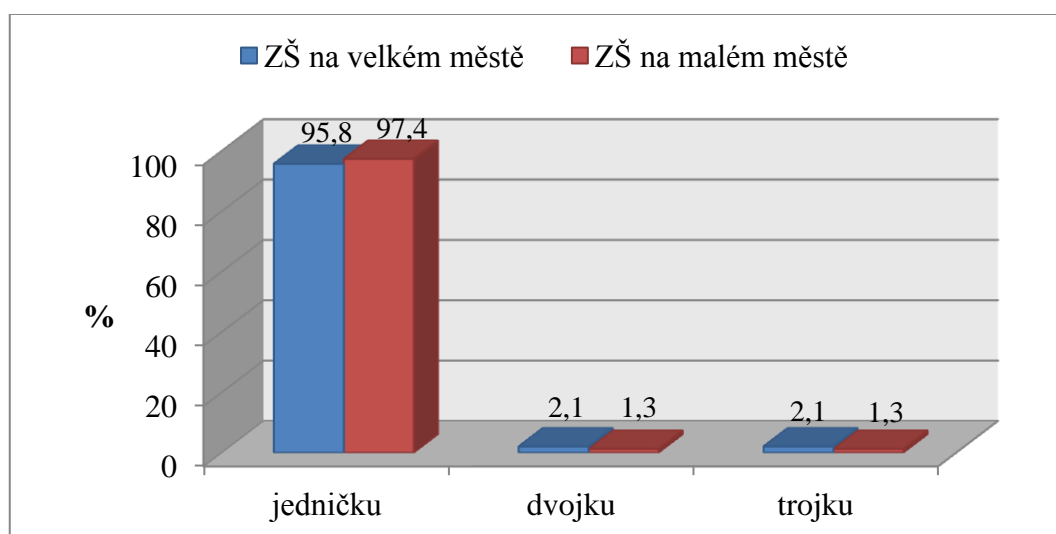
Graf 4: Patříš ve vaší třídě do nějaké party?

Na otázku, zda patří do nějaké party ve třídě, odpovědělo kladně 68 (73,1 %) žáků na velkém městě a 52 (69,3 %) žáků na malém městě. Z celkového počtu dotazovaných odpovědělo kladně 63 (71,4 %) chlapců a 53 (63,9 %) dívek.

Otázka 5:

Jakou známku jsi dostal(a) na vysvědčení z chování?				Jedničku	Dvojku	Trojku	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	89	2	2	93	168/100
			%	95,8	2,1	2,1	100	
		Malé město	počet	73	1	1	75	
			%	97,4	1,3	1,3	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	80	3	2	85	168/100
			%	94,1	3,5	2,4	100	
		Dívky	počet	82	0	1	83	
			%	98,8	0,0	1,2	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	162	3	3	168	
			%	96,4	1,8	1,8	100	

Tab. 5: Jakou známku jsi dostala na vysvědčení z chování?

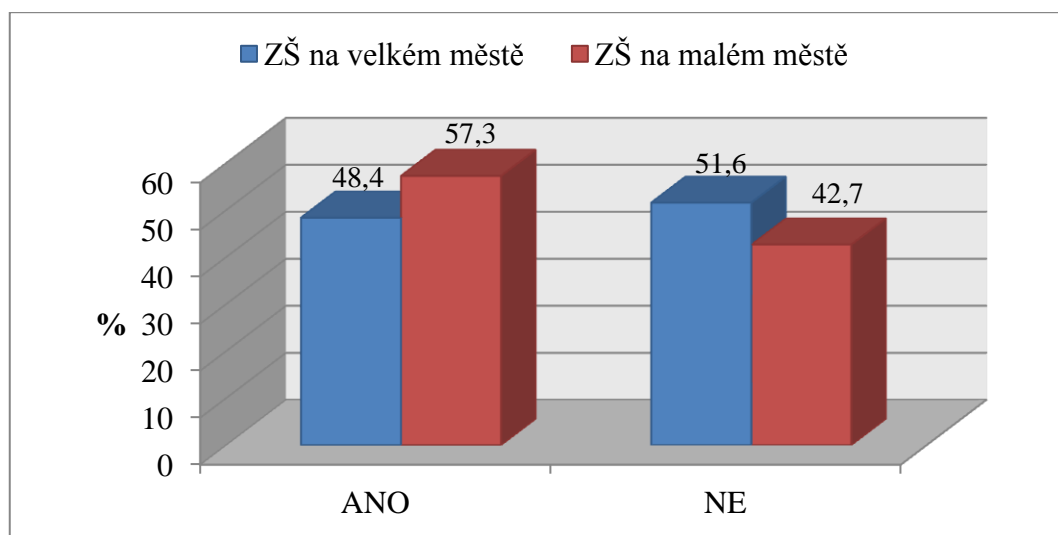
Graf 5: Jakou známku jsi dostala na vysvědčení z chování?

Jedničku z chování mělo 89 (95,8 %) žáků ve škole na velkém městě a 73 (97,4 %) ve škole na malém městě. Dvojku z chování měli 3 žáci, všechno chlapci. Trojku z chování měli také 3 žáci. Dva chlapci a jedna dívka.

Otázka 6:

Byl(a) jsi svědkem ubližování tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?				ANO	NE	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	45	48	93	168/100
			%	48,4	51,6	100	
		Malé město	počet	43	32	75	
			%	57,3	42,7	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	36	49	85	168/100
			%	42,4	57,6	100	
		Dívky	počet	52	31	83	
			%	62,7	37,3	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	88	80	168	
			%	52,4	47,6	100	

Tab. 6: Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?

Graf 6: Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?

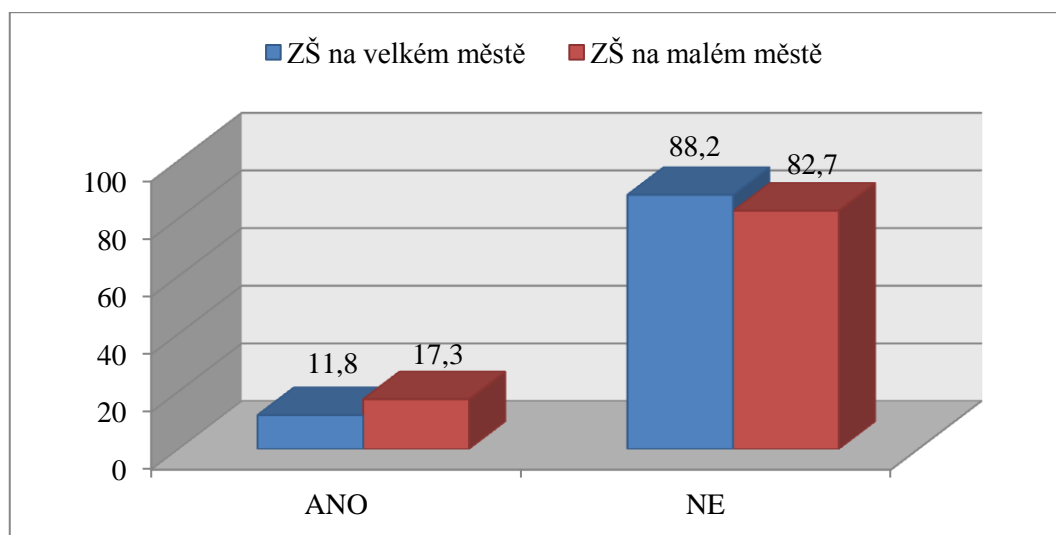
Více jak polovina žáků na škole na malém městě uvedla, že byli svědkem ubližování jinému žákovi, a to v 57,3 %, tj. 43 žáků. Ve škole na velkém městě shodnou odpověď

uvedlo 48,4 %, tj. 45 žáků. Z celkového počtu žáků byly svědky ubližování více dívky, a to v 62,7 %, tj. 52 dívek.

Otázka 7 a 9:

Ubližoval nebo ubližuje ti někdo ze třídy nebo ze školy?				ANO	NE	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	11	82	93	168/100
			%	11,8	88,2	100	
		Malé město	počet	13	62	75	
			%	17,3	82,7	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	12	73	85	168/100
			%	14,1	85,9	100	
		Dívky	počet	12	71	83	
			%	14,5	85,5	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	24	144	168	
			%	14,3	85,7	100	

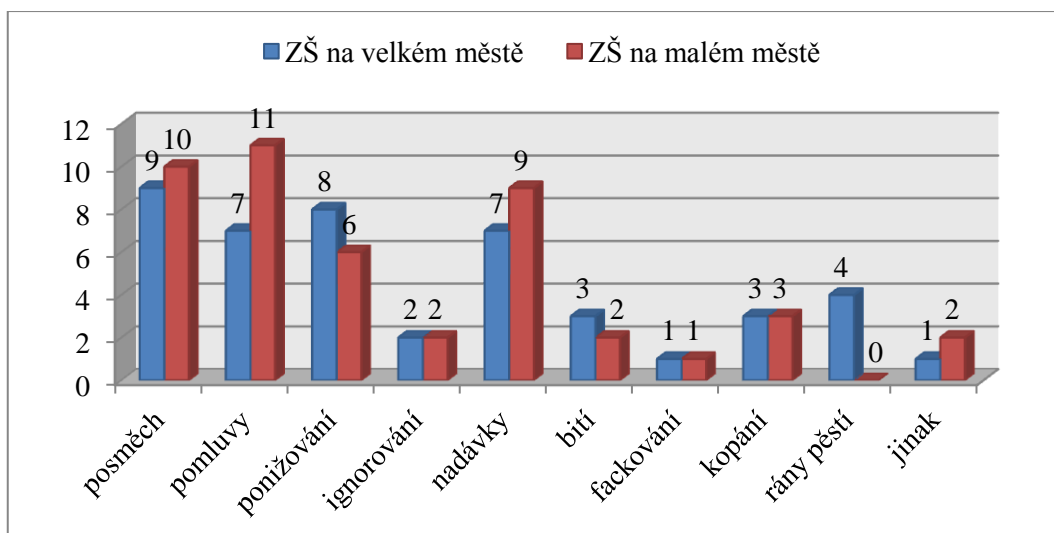
Tab. 7: Ubližoval nebo ubližuje ti někdo ze třídy nebo ze školy?

Graf 7: Ubližoval nebo ubližuje ti někdo ze třídy nebo ze školy?

Kladně na otázku, zda dotazovaným někdo ubližuje, odpovědělo 11 žáků (11,8 %) ve škole na velkém městě a 13 žáků (17,3 %) ve škole na malém městě. Celkem kladně odpovědělo 24 žáků (14,3 %), z toho 12 chlapců a 12 dívek.

Otázka 8 a 10: Jak ti ubližují?

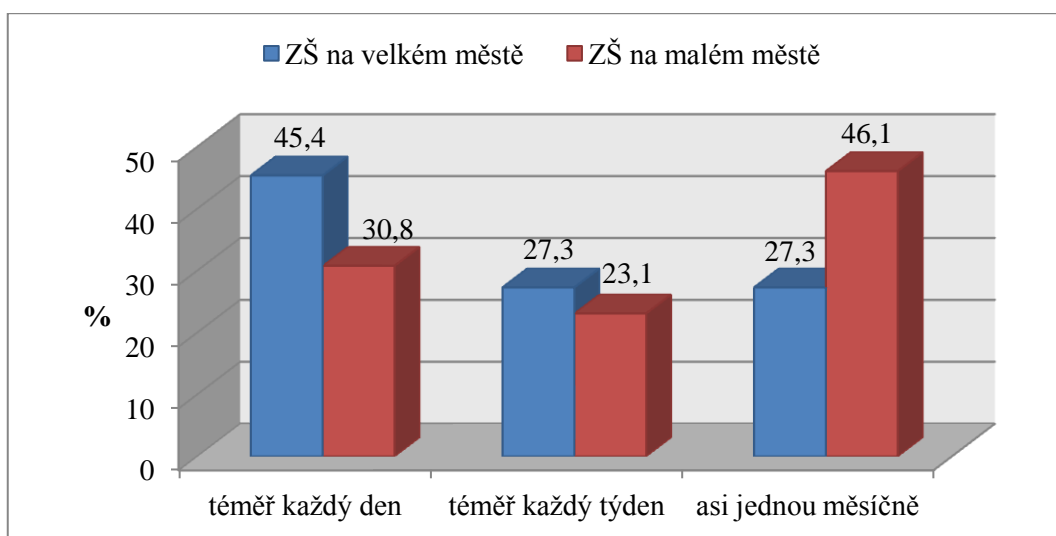
Graf 8: Jak ti ubližují?

V této otázce jsem zjišťovala, jaké jsou nejčastější formy ubližování z pohledu žáků. Na obou školách žáci nejčastěji uváděli ve svých odpovědích pomluvy, posměch, nadávky a ponižování. Rozdíl lze spatřovat v odpovědích týkajících se fyzické šikany. V 11 případech uvedli žáci ve škole na velkém městě jako odpověď bití, kopání, rány pěstí. Žáci ve škole na malém městě toto uvedli v 6 případech.

Otázka 11:

Jak často ti bylo ubližováno?				Téměř každý den	Téměř každý týden	Asi jednou měsíčně	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	5	3	3	11	24/100
			%	45,4	27,3	27,3	100	
		Malé město	počet	4	3	6	13	
			%	30,8	23,1	46,1	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	4	5	3	12	24/100
			%	33,3	41,7	25,0	100	
		Dívky	počet	5	1	6	12	
			%	41,7	8,3	50,0	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	9	6	9	24	100
			%	37,5	25	37,5		

Tab. 8: Jak často ti bylo ubližováno?

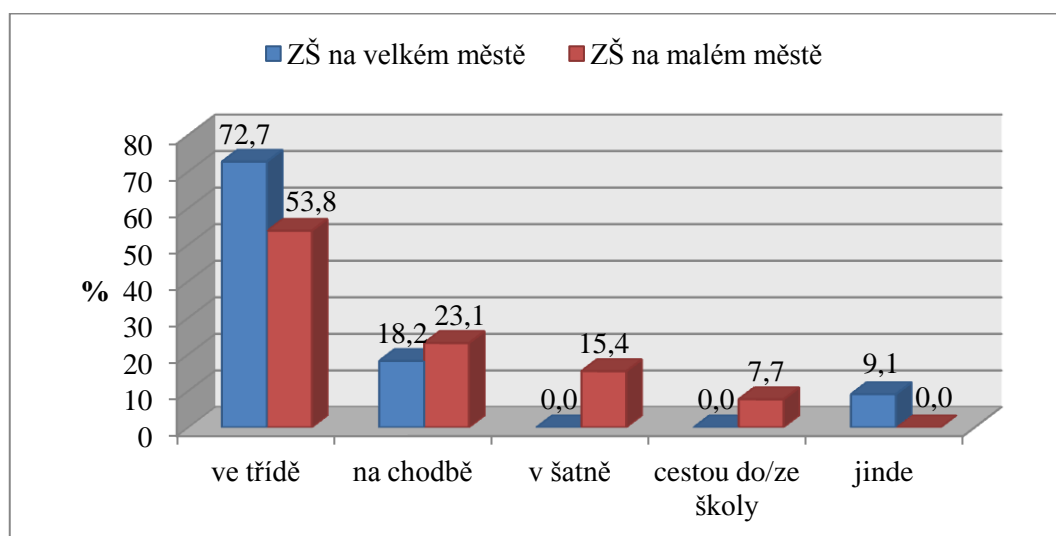
Graf 9: Jak často ti bylo ubližováno?

Téměř každý den (nejčastější odpověď) je ubližováno 5 žákům (45,4 %) ve škole na velkém městě a 4 žákům (30,8 %) ve škole na malém městě. Téměř každý týden je ubližováno shodně 3 žákům z obou škol. 6 žáků (46,1 %) ve škole na malém městě jako nejčastější odpověď uvádělo asi jednou měsíčně.

Otázka 12:

Kde je ti ubližováno?	ZŠ				Pohlaví				Celkem za kritérium počet/%	
	Velké město		Malé město		Chlapci		Dívky			
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Ve třídě	8	72,7	7	53,8	7	58,4	8	66,8	15	62,5
Na chodbě	2	18,2	3	23,1	4	33,3	1	8,3	5	20,8
V šatně	0	0,0	2	15,4	1	8,3	1	8,3	2	8,3
Na WC	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
V jídelně	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
V družině	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Cestou do/ze školy	0	0,0	1	7,7	0	0,0	1	8,3	1	4,2
V tělocvičně	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Na hřišti	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Na zastávce	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Jinde	1	9,1	0	0,0	0	0,0	1	8,3	1	4,2
Celkem	11	100	13	100	12	100	12	100	24	100

Tab. 9: Kde je ti ubližováno?

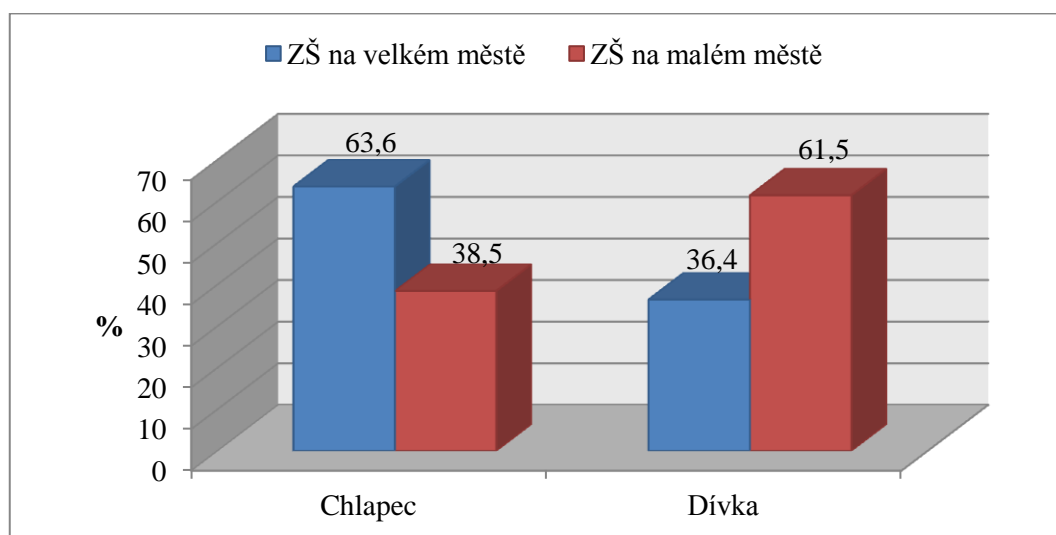
Graf 10: Kde je ti ubližováno?

V této otázce jsem zjišťovala, kde je obětí nejčastěji ubližováno. Z uvedeného grafu jednoznačně vyplývá, že nejčastěji je žákům ubližováno ve třídě. Ve škole na velkém městě to uvedlo 8 (72,7 %) žáků a 7 (53,8 %) žáků ve škole na malém městě. Další častá odpověď byla na chodbě, v šatně.

Otázka 13:

Ubližuje ti chlapec nebo dívka?				Chlapec	Dívka	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	7	4	11	24/100
			%	63,6	36,4	100	
		Malé město	počet	5	8	13	
			%	38,5	61,5	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	12	0,0	12	24/100
			%	100	0,0	100	
		Dívky	počet	7	5	12	
			%	58,3	41,7	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	12	12	24	100
			%	50,0	50,0		

Tab. 10: Ubližuje ti chlapec nebo dívka?

Graf 11: Ubližuje ti chlapec nebo dívka?

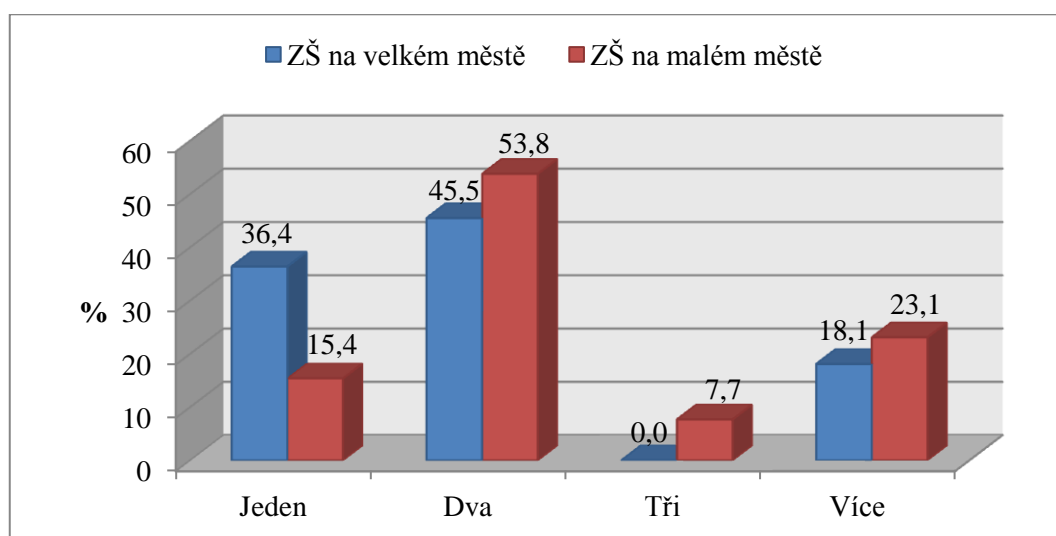
V této otázce jsem zjišťovala, kdo častěji ubližuje žákům, zda chlapec nebo dívka. Z uvedeného grafu vyplývá, že žákům ve škole na velkém městě častěji ubližují chlapci,

a to v 63,6 % (7 žáků), kdežto ve škole na malém městě více ubližují dívky v 61,5 % (8 žákyň). Z celkového počtu dotazovaných vyplývá, že chlapcům v celých 100 % (12 chlapců) ubližují zase chlapci. Dívkám ubližují v 58,3 % chlapci a ve 41,7 % dívky.

Otázka 14:

Kolik je těch, kteří ti ubližují?				Jeden	Dva	Tři	Více	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	4	5	0	2	11	24/100
			%	36,4	45,5	0,0	18,1	100	
		Malé město	počet	2	7	1	3	13	
			%	15,4	53,8	7,7	23,1	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	2	7	1	2	12	24/100
			%	16,7	58,4	8,3	16,7	100	
		Dívky	počet	4	5	0	3	12	
			%	33,3	41,7	0,0	25,0	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	6	12	1	5	24	
			%	25,0	50,0	4,2	20,8	100	

Tab. 11: Kolik je těch, kteří ti ubližují?

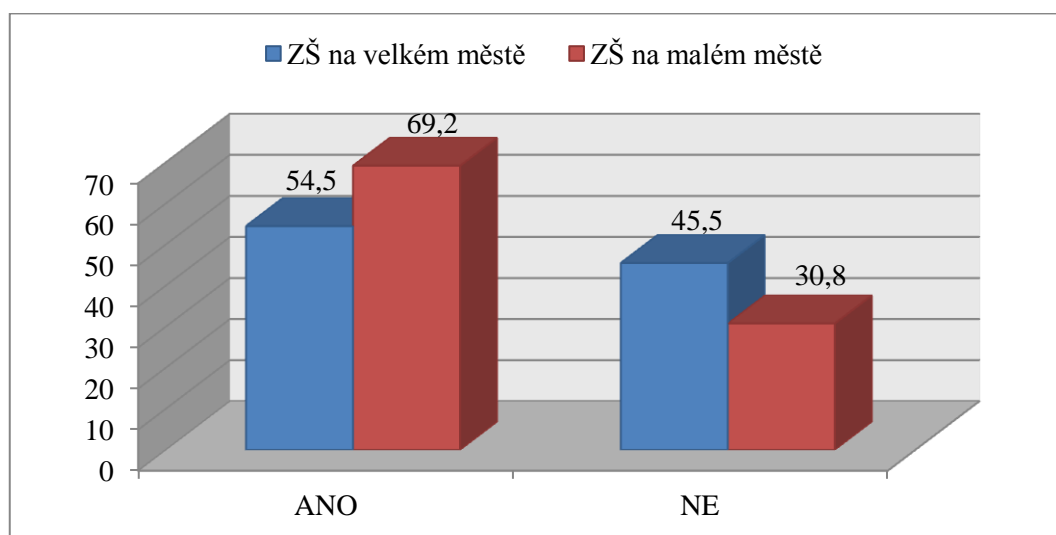
Graf 12: Kolik je těch, kteří ti ubližují?

Nejčastější ubližují oběti dva útočníci. Za zmínku jistě stojí fakt, že 3 žáci (23,1 %) ve škole na malém městě a 2 žáci (18,1 %) ve škole na velkém městě uvádějí více než 3 útočníky.

Otázka 15:

Řekl(a) jsi o tom někomu?				ANO	NE	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	6	5	11	24/100
			%	54,5	45,5	100	
		Malé město	počet	9	4	13	
			%	69,2	30,8	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	6	6	12	24/100
			%	50,0	50,0	100	
		Dívky	počet	9	3	12	
			%	75,0	25,0	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	15	9	24	
			%	62,5	37,5	100	

Tab. 12: Řekl(a) jsi o tom někomu?

Graf 13: Řekl(a) jsi o tom někomu?

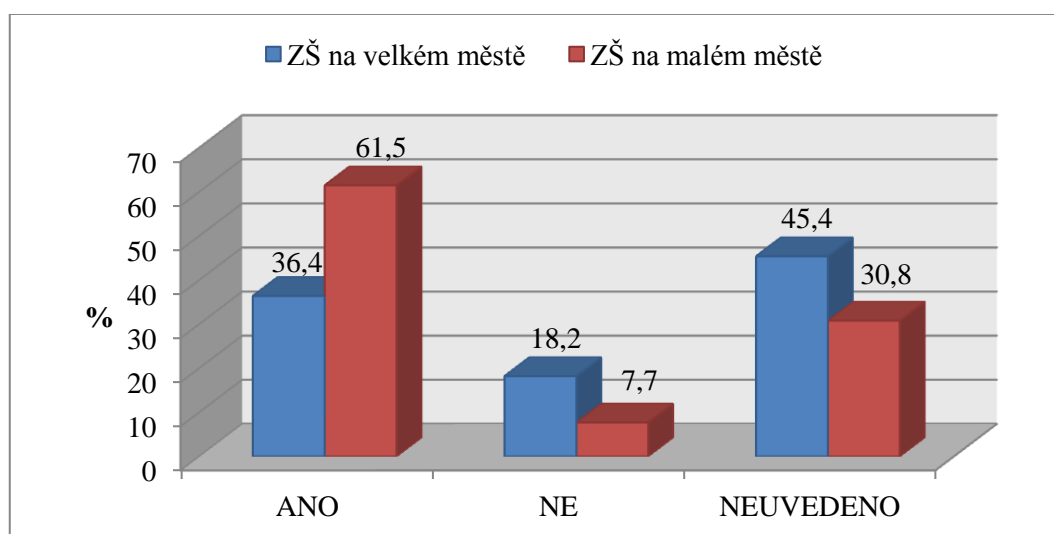
Z výsledků vyplývá, že většina žáků se s problémem někomu svěřila. Žáci ve škole na velkém městě se svým problémem svěřili v 54,5 % (6 žáků) a žáci ve škole na malém

městě v 69,2 % (9 žáků). Z toho usuzuji, že žáci jsou o šikaně informováni a nechtějí jí ve své třídě strpět. V porovnání podle pohlaví by se svěřilo 6 (50 %) chlapců a 9 (75 %) dívek. Z celkového počtu dotazovaných se 15 (62,5 %) žáků svěřilo někomu se svým problémem.

Otázka 16:

Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)?				ANO	NE	Neuve- deno	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	4	2	5	11	24/100
			%	36,4	18,2	45,4	100	
		Malé město	počet	8	1	4	13	
			%	61,5	7,7	30,8	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	5	1	6	12	24/100
			%	41,7	8,3	50,0	100	
		Dívky	počet	7	2	3	12	
			%	58,3	16,7	25,0	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	12	3	9	24	
			%	50,0	12,5	37,5	100	

Tab. 13: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)?

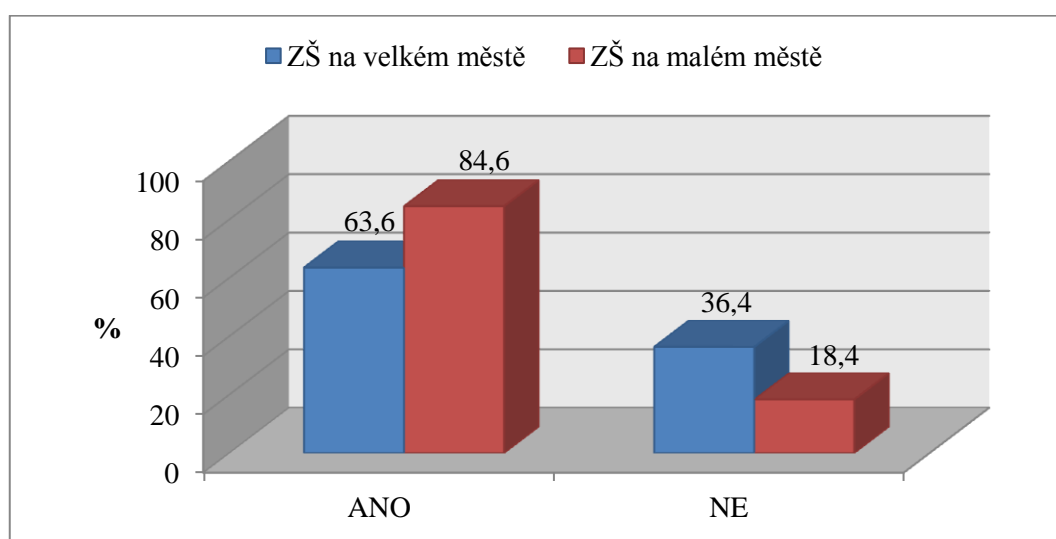
Graf 14: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)?

V této otázce jsem zjišťovala, zda ten, komu se oběť šikany svěřila, jí pomohl. Žáci ve škole na malém městě uvedli kladnou odpověď v 61,5 % (8 žáků). Naopak žáci ve škole na velkém městě kladně opověděli pouze v 36,4 % (4 žáci). 5 žáků (45,4%) ve škole na velkém městě a 4 žáci (30,8 %) na malém městě se nesvěřili nikomu.

Otázka 17:

Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?				ANO	NE	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	7	4	11	24/100
			%	63,6	36,4	100	
		Malé město	počet	11	2	13	
			%	84,6	18,4	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	7	5	12	24/100
			%	58,3	41,7	100	
		Dívky	počet	11	1	12	
			%	91,7	8,3	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	18	6	24	
			%	75,0	25,0	100	

Tab. 14: Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?

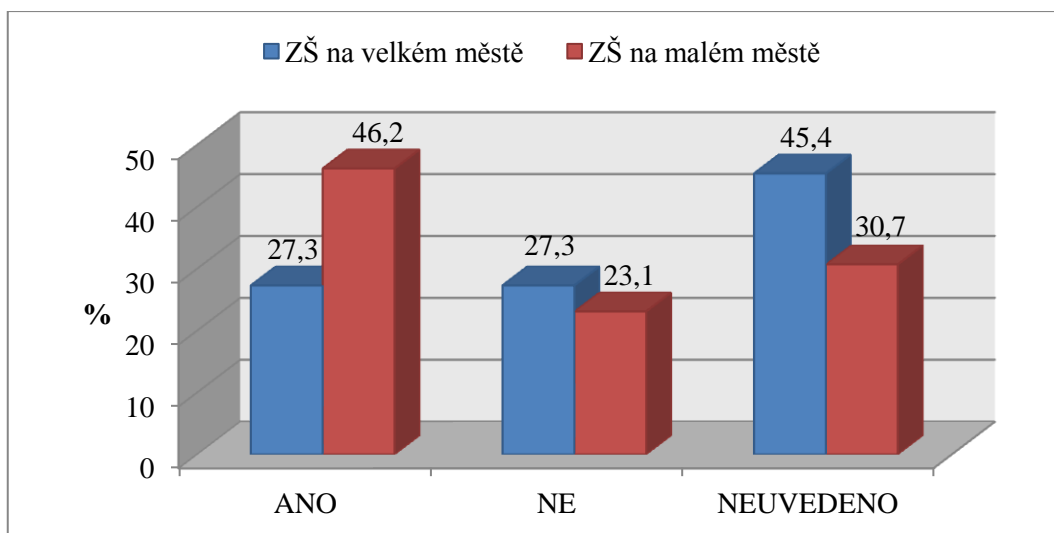
Graf 15: Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?

Svěřit se učitelé považuje za dobrý nápad 7 (63,6 %) žáků školy na velkém městě a 11 (84,6 %) žáků školy na malém městě. Považují to za dobrý signál.

Otázka 18:

Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval?				ANO	NE	Neuve- deno	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria	ZŠ	Velké město	počet	3	3	5	11	24/100
			%	27,3	27,3	45,4	100	
		Malé město	počet	6	3	4	13	
			%	46,2	23,1	30,7	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	5	2	5	12	24/100
			%	41,7	16,6	41,7	100	
		Dívky	počet	4	4	4	12	
			%	33,3	33,3	33,4	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	9	6	9	24	
			%	37,5	25,0	37,5	100	

Tab. 15: Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval?

Graf 16: Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval?

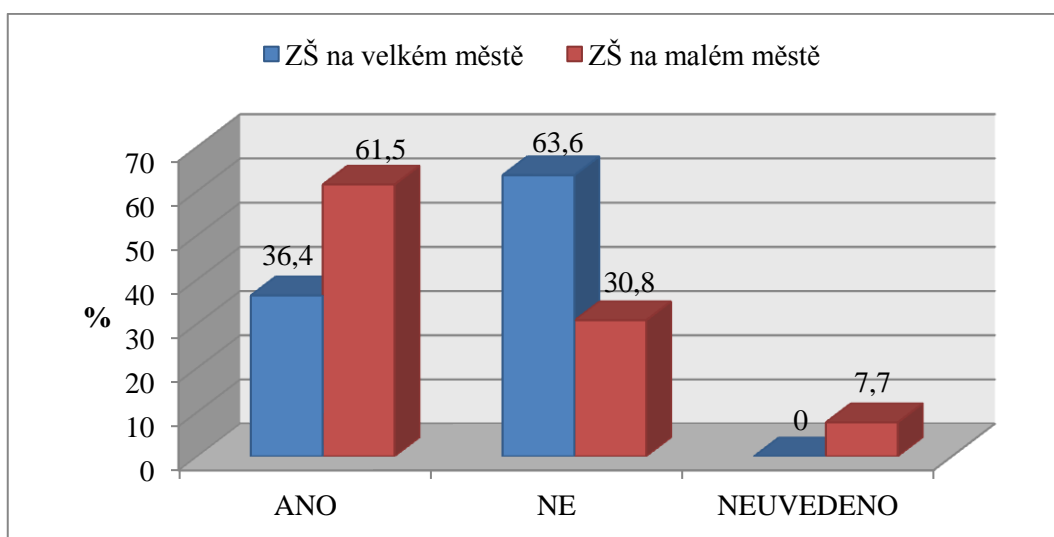
V této otázce jsem zjišťovala, zda byl potrestán ten, kdo oběti ubližoval. 6 (46,2 %) žáků ve škole na malém městě uvedlo, že byl viník potrestán. Pouze 3 (27,3 %) z 11 žáků

ve škole na velkém městě uvedli, že byl viník potrestán. Shodně na obou školách 3 žáci uvedli, že viník nebyl potrestán.

Otázka 19:

Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje rodičům?				ANO	NE	Neuve- deno	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria	ZŠ	Velké město	počet	4	7	0	11	24/100
			%	36,4	63,6	0,0	100	
		Malé město	počet	8	4	1	13	
			%	61,5	30,8	7,7	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	6	6	0	12	24/100
			%	50,0	50,0	0,0	100	
		Dívky	počet	6	5	1	12	
			%	50,0	41,7	8,3	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	12	11	1	24	
			%	50,0	45,8	4,2	100	

Tab. 16: Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům?

Graf 17: Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům?

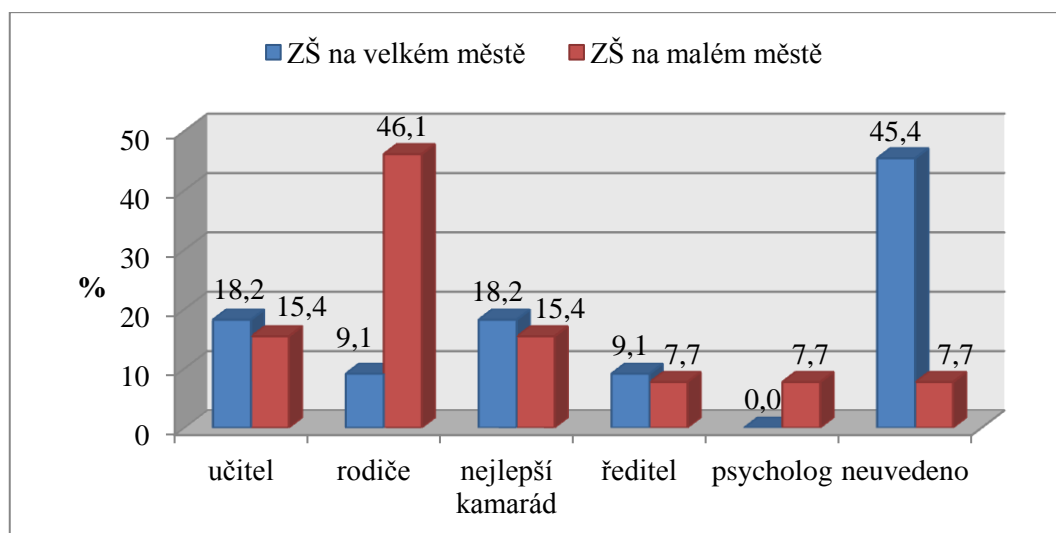
V této otázce jsem zjišťovala, zda se dotazovaní svěřili se svým problémem rodičům. 8 (61,5 %) žáků ve škole na malém městě řekli rodičům o svém problému,

ale 7 (63,6 %) žáků ve škole na velkém městě o svém problému rodičům neřekli. 6 (50,0 %) chlapců a 6 (50 %) dívek o svém problému rodičům řekli.

Otázka 20:

Kdo si myslíš, že by ti mohl nejvíce pomoci?	ZŠ				Pohlaví				Celkem za kritérium počet/%	
	Velké město		Malé město		Chlapci		Dívky			
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Učitel	2	18,2	2	15,4	2	16,7	2	16,6	4	16,7
Rodiče	1	9,1	6	46,1	4	33,3	3	25	7	29,1
Kamarád	2	18,2	2	15,4	1	8,3	3	25	4	16,7
Ředitel	1	9,1	1	7,7	0	0,0	3	25	2	8,3
Psycholog	0	0,0	1	7,7	0	0,0	1	8,3	1	4,2
Neuvedeno	5	45,4	1	7,7	5	41,7	1	8,3	6	25,0
Celkem	11	100	13	100	12	100	12	100	24	100

Tab. 17: Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci?

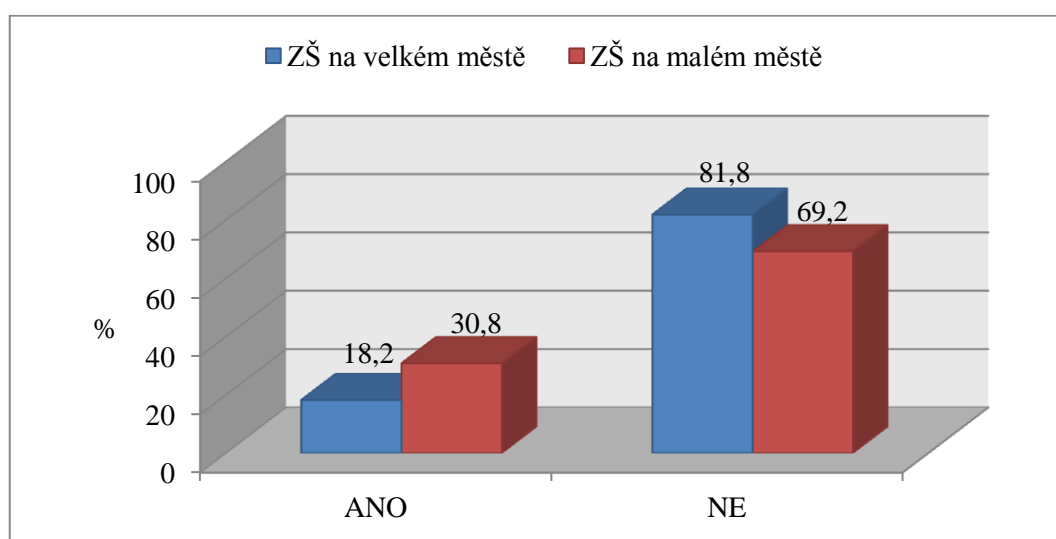
Graf 18: Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci?

Na otázku, kdo by nejvíce mohl oběti pomoci, uvedlo 6 (41,6 %) žáků ve škole na malém městě jako nejčastější odpověď rodiče. Oproti tomu 1 (9,1 %) žák ve škole na velkém městě odpověděli stejně. Jako další častou odpověď uváděli shodně žáci učitele a kamaráda.

Otázka 21:

Jsi sám(a), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?				ANO	NE	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	2	9	11	24/100
			%	18,2	81,8	100	
		Malé město	počet	4	9	13	
			%	30,8	69,2	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	2	10	12	24/100
			%	16,7	83,3	100	
		Dívky	počet	4	8	12	
			%	33,3	66,7	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	6	18	24	
			%	25,0	75,0	100	

Tab. 18: Jsi sám(a), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?

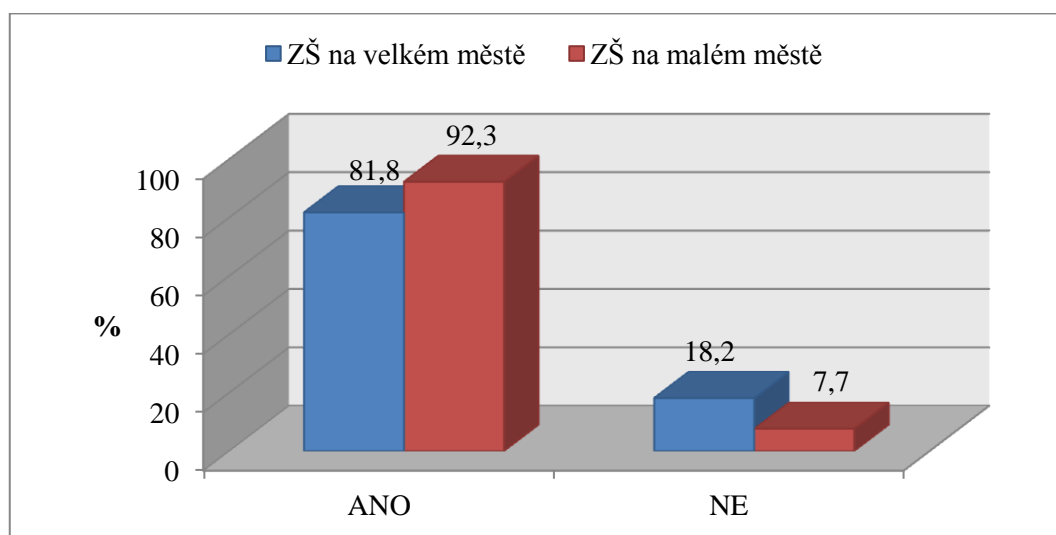
Graf 19: Jsi sám(a), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?

Na tuto otázku 9 (81,8 %) dotazovaných žáků ve škole na velkém městě a 9 (69,2 %) dotazovaných žáků ve škole na malém městě shodně odpovědělo, že nejsou sami ve třídě nebo ve škole, komu někdo ubližuje.

Otázka 23:

Zkusil(a) ses bránit?				ANO	NE	Celkem	Celkem za kritérium počet/%
Rozděleno dle kritéria:	ZŠ	Velké město	počet	9	2	11	24/100
			%	81,8	18,2	100	
		Malé město	počet	12	1	13	
			%	92,3	7,7	100	
	Pohlaví	Chlapci	počet	10	2	12	24/100
			%	83,3	16,7	100	
		Dívky	počet	11	1	12	
			%	91,7	8,3	100	
Celkem za jednotlivá kritéria k celkovému počtu žáků			počet	21	3	24	
			%	87,5	12,5	100	

Tab. 19: Zkusil(a) ses někdy bránit?

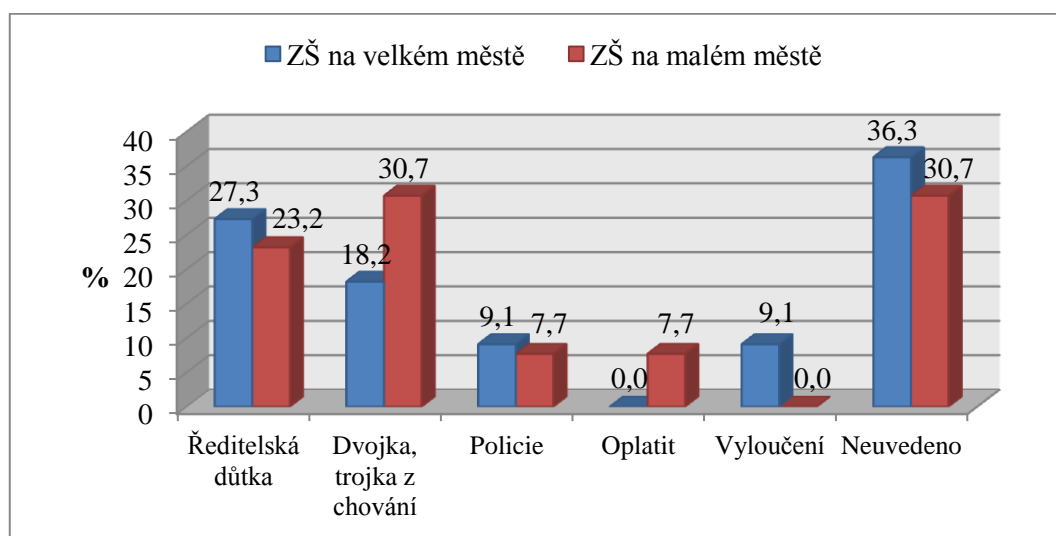
Graf 20: Zkusil(a) ses někdy bránit?

V této otázce jsem zjišťovala, zda se oběti pokusily bránit útočníkovi. Z celkového počtu dotazovaných se 21 (87,5 %) pokusilo bránit agresorovi. V porovnání škol to bylo 9 (81,8 %) žáků ve škole na velkém městě a 12 (92,3 %) žáků ve škole na malém městě. Bránit se nepokusily dvě oběti ve škole na velkém městě a jedna oběť ve škole na malém městě. V porovnání chlapců a dívek se nepokusili bránit dva chlapci a jedna dívka.

Otázka 24:

Jak bys potrestal agresora?	ZŠ				Pohlaví				Celkem za kritérium počet/%	
	Velké město		Malé město		Chlapci		Dívky			
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Ředitelská důtka	3	27,3	3	23,2	2	16,7	4	33,3	6	25,0
2 nebo 3 z chování	2	18,2	4	30,7	3	25	3	25,0	6	25,0
Policie	1	9,1	1	7,7	0	0,0	2	16,7	2	8,3
Oplatit	0	0,0	1	7,7	1	8,3	0	0,0	1	4,2
Vyloučení	1	9,1	0	0,0	1	8,3	0	0,0	1	4,2
Neuvedeno	4	36,3	4	30,7	5	41,7	3	25,0	8	33,3
Celkem	11	100	13	100	12	100	12	100	24	100

Tab. 20: Jak bys potrestal agresora?

Graf 21: Jak bys potrestal agresora?

V této otázce jsem zjišťovala, jak by oběti šikany potrestali agresora. Shodně 3 dotázaní z obou škol by agresora potrestali ředitelskou důtkou. 4 dotázaní ve škole na malém městě

by agresora potrestali dvojkou nebo trojkou z chování. Celkem 8 (33,3 %) dotázaných se k otázce nevyjádřilo.

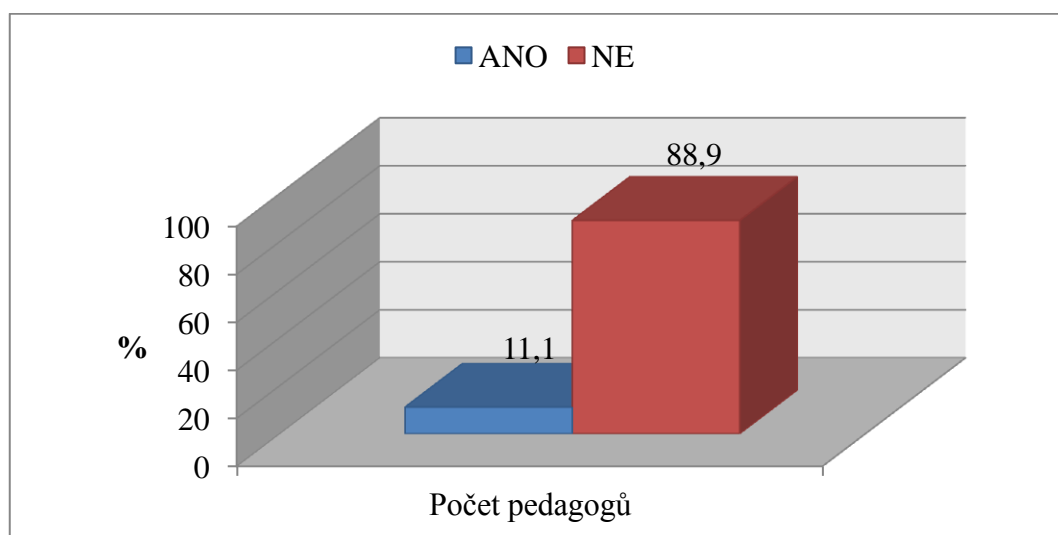
6.2 Výpovědi pedagogů

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 27 pedagogů. 17 pedagogů učí na základní škole na velkém městě a 10 pedagogů učí na základní škole na malém městě. Poměr žen a mužů je celkově 23 žen a 4 muži (všichni učí na ZŠ na velkém městě).

Otázka 1: Myslíte si, že jste byli v rámci Vašeho vysokoškolského studia dostatečně připraveni na řešení šikany?

varianty	Pedagogové	
	počet	%
Ano	3	11,1
Ne	24	88,9
celkem	27	100

Tab. 21: Dotazník - pedagogové

Graf 22: Myslíte si, že jste byli v rámci vysokoškolského studia připraveni na řešení šikany?

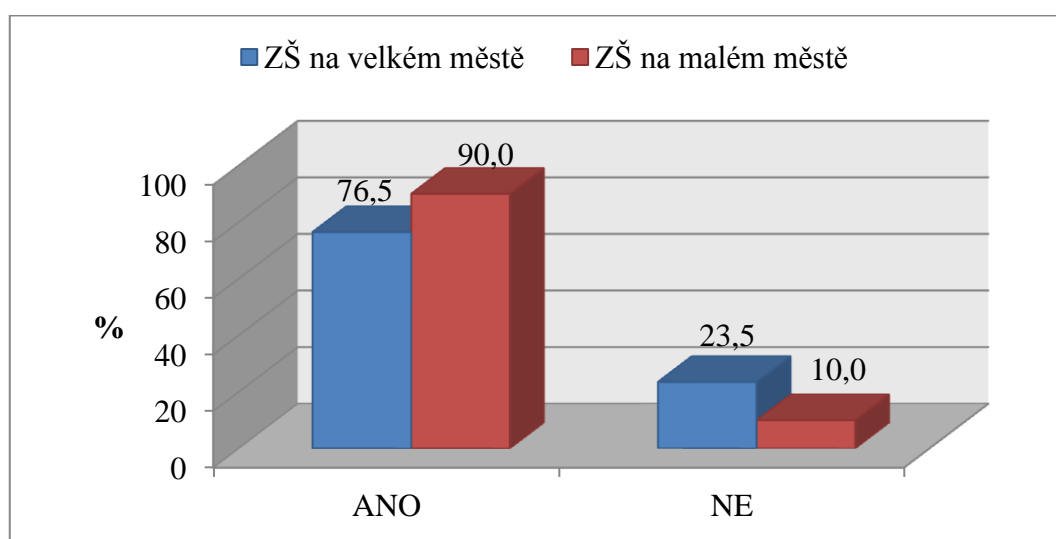
V první otázce jsem zjišťovala připravenost učitelů na řešení šikany během vysokoškolského studia a 24 (88,9 %) pedagogů, tedy naprostá většina konstatovala,

že si nemyslí, že byli dostatečně připraveni na řešení šikany. V této otázce jsem nerozlišovala mezi školami.

Otázka 2: Účastnil(a) jste se někdy nějakého vzdělávacího projektu, který byl zaměřen na řešení šikany?

varianty	ZŠ na velkém městě		ZŠ na malém městě	
	počet	%	počet	%
Ano	13	76,5	9	90,0
Ne	4	23,5	1	10,0
celkem	17	100	10	100

Tab. 22: Dotazník - pedagogové

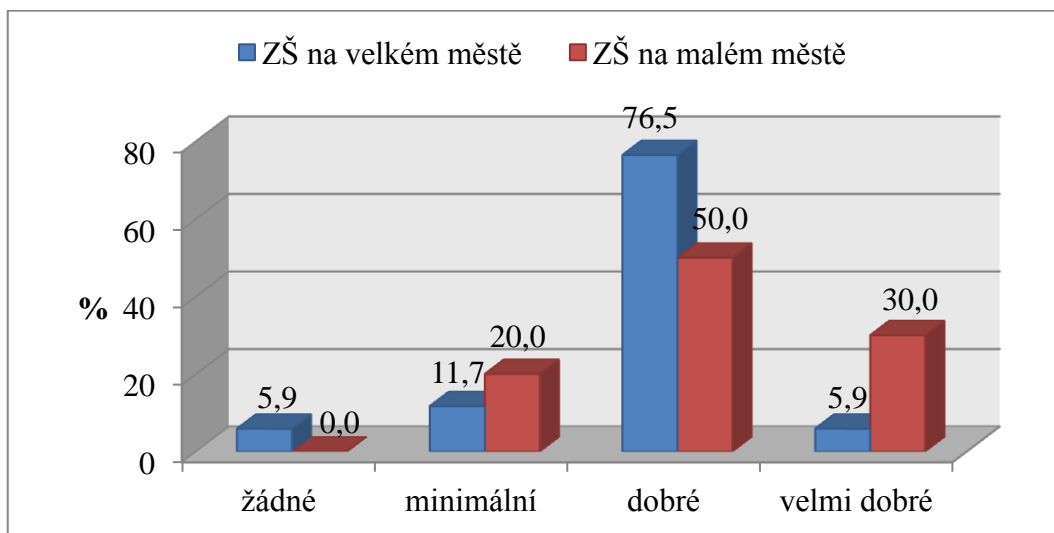
Graf 23: Účastil(a) jste se někdy nějakého vzdělávacího projektu, který byl zaměřen na řešení šikany?

Ve druhé otázce jsem zjišťovala, zda se pedagogové někdy zúčastnili vzdělávacího projektu zaměřeného na řešení šikany. Z výsledků na těchto konkrétních základních školách usuzuji, že mírně větší pozornost vzdělávání ohledně šikany věnují pedagogové na základní škole na malém městě (90 %).

Otázka 3: Jaké máte možnosti dalšího vzdělávání ohledně šikany na Vaší škole?

varianty	ZŠ na velkém městě		ZŠ na malém městě	
	počet	%	počet	%
Žádné	1	5,9	0	0,0
Minimální	2	11,7	2	20,0
Dobré	13	76,5	5	50,0
Velmi dobré	1	5,9	3	30,0
celkem	17	100	10	100

Tab. 23: Dotazník - pedagogové

Graf 24: Jaké máte možnosti dalšího vzdělávání ohledně šikany na Vaší škole?

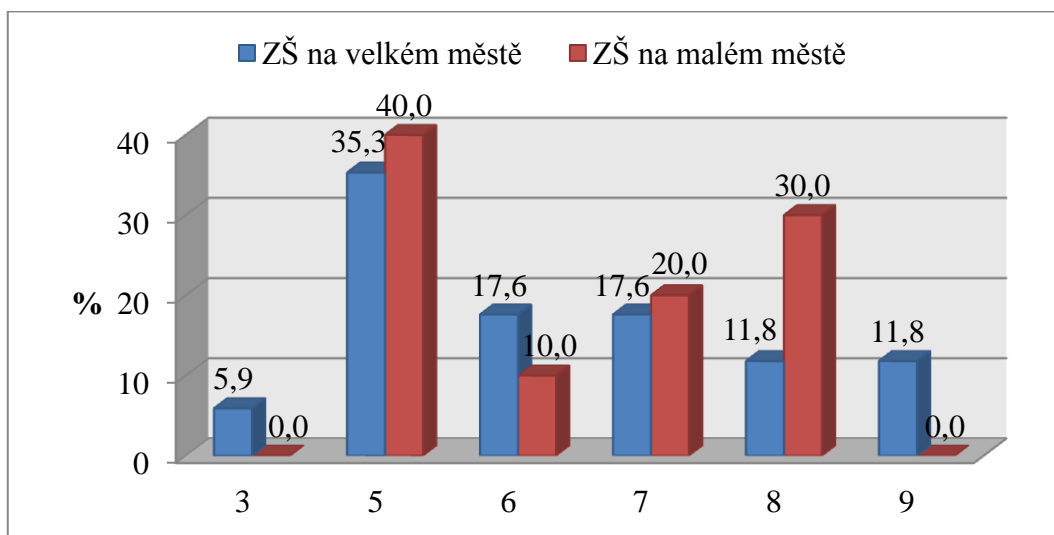
Ve třetí otázce jsem zjišťovala, jaké možnosti mají pedagogové ohledně dalšího vzdělávání. Naprostá většina dotazovaných uvádí, že má dobré až velmi dobré možnosti dalšího vzdělávání. Jeden dotázaný (5,9 %) pedagog ve velkém městě uvedl, že nemá žádné možnosti dalšího vzdělávání. Je to zarážející, protože jsem očekávala, že pedagogové ve velkém městě mají větší možnosti ohledně dostupnosti kurzů a seminářů zabývajících se prevencí řešením šikany.

Otázka 4: Myslíte si, že jste dostatečně připraveni na řešení šikany?

1 – 10 (1 nejméně, 10 nejvíce)

varianty	ZŠ na velkém městě		ZŠ na malém městě	
	počet	%	počet	%
1	0	0,0	0	0,0
2	0	0,0	0	0,0
3	1	5,9	0	0,0
4	0	0,0	0	0,0
5	6	35,3	4	40,0
6	3	17,6	1	10,0
7	3	17,6	2	20,0
8	2	11,8	3	30,0
9	2	11,8	0	0,0
10	0	0,0	0	0,0
celkem	17	100	10	100

Tab. 24: Dotazník - pedagogové

Graf 25: Myslíte si, že jste dostatečně připraveni na řešení šikany?

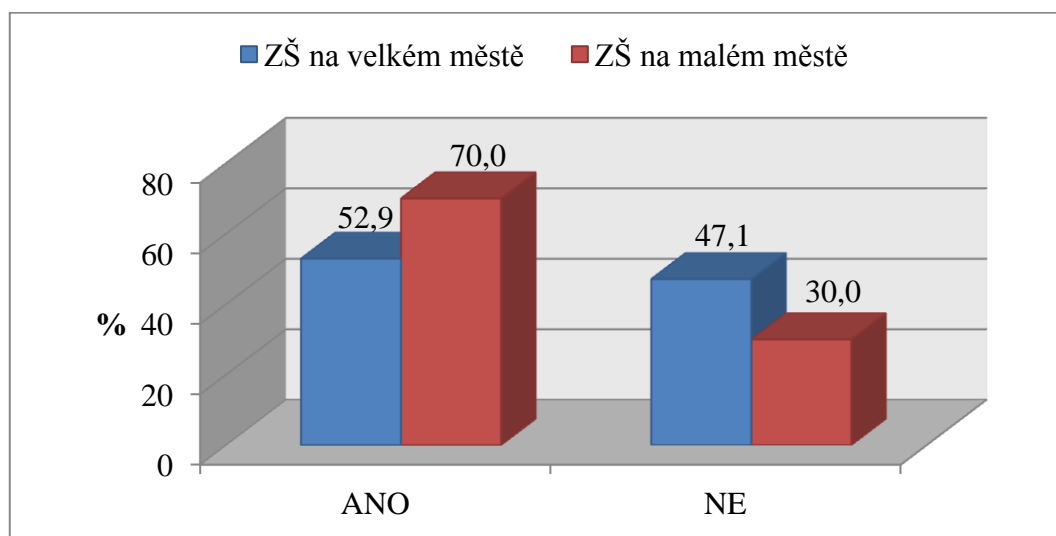
V otázce 4 měli pedagogové hodnotit na desetistupňové škále (jednička nejméně, desítka nejvíce) jak si myslí, že jsou připraveni na řešení šikany. Z výsledků je patrné,

že v porovnání na obou školách si většina pedagogů myslí, že jsou dobře připraveni na řešení šikany. 6 pedagogů (35,3 %) na škole na velkém městě a 4 pedagogové (40,0 %) ve škole na malém městě shodně uvedlo číslo 5.

Otázka 5: Řešil(a) jste někdy šikanu?

varianty	ZŠ na velkém městě		ZŠ na malém městě	
	počet	%	počet	%
Ano	9	52,9	7	70,0
Ne	8	47,1	3	30,0
celkem	17	100	10	100

Tab. 25: Dotazník - pedagogové

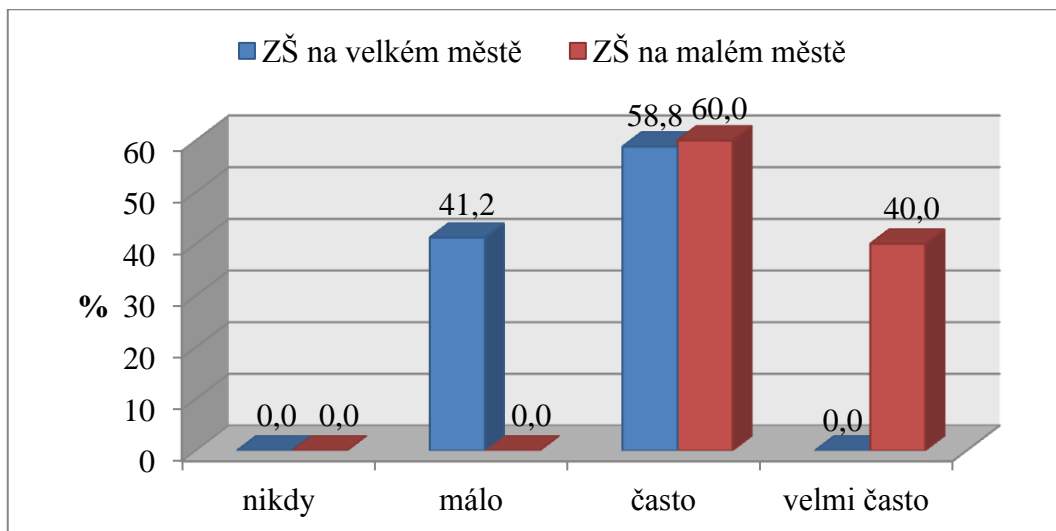
Graf 26: Řešil(a) jste někdy šikanu?

Z grafu vyplývá, že více jak polovina dotázaných již řešila v praxi šikanu. Na základní škole na velkém městě tuto skutečnost uvádí 9 (52,9 %) dotázaných pedagogů a na základní škole na malém městě 7 (70,0 %) dotázaných pedagogů. Šikanování tedy není ojedinělý jev.

Otázka 6: Jak často s dětmi mluvíte o šikaně?

varianty	ZŠ na velkém městě		ZŠ na malém městě	
	počet	%	počet	%
Nikdy	0	0,0	0	0,0
Málo	7	41,2	0	0,0
Často	10	58,8	6	60,0
Velmi často	0	0,0	4	40,0
celkem	17	100	10	100

Tab. 26: Dotazník - pedagogové

Graf 27: Jak často s dětmi mluvíte o šikaně?

V této otázce jsem zjišťovala, jak často pedagogové mluví o šikaně. Z rozboru vyplývá, že více jak polovina dotázaných pedagogů uvedla jako nejčastější odpověď často. Rozdíl však vidíme v tom, že na základní škole malého typu celých 40,0 % dotázaných pedagogů uvedlo jako druhou nejčastější odpověď velmi často. Oproti tomu 41,2 % pedagogů na základní škole velkého typu uvedlo jako druhou nejčastější odpověď málo. Z toho usuzuji, že na základní škole na malém městě se pedagogové snaží o šikaně hovořit více. Může to být dáno také tím, že na základní škole na velkém městě je větší množství dětí a tím i větší anonymita.

6.3 Rozhovor

Pro získání většího množství údajů jsem se rozhodla svůj výzkum doplnit o rozhovor, který mi poskytl školní metodik prevence na uvedených školách.

Otázky:

- 1) Myslíte si, že se změnila situace ohledně šikany na Vaší škole oproti minulým létům?
- 2) Jak řešíte výskyt šikany na Vaší škole?
- 3) Jak jsou Vaši žáci informováni o tom, na koho se mohou obrátit v případě šikany?
- 4) Myslíte si, že je Vaše škola a učitelský tým připraven na řešení šikany?
- 5) Co jsou hlavní cíle Vaší školy a učitelského týmu v prevenci proti šikaně?

ZŠ na malém městě

Školní metodik prevence

- 1) *Z mé zkušenosti vím, že se situace na naší škole výrazně nemění. Pedagogové hodnotí situaci na škole jako dlouhodobě stabilizovanou.*
- 2) *Všichni pedagogové na škole byli seznámeni s postupy při vyšetřování šikany. V loňském roce jsme řešili 5 případů šikany. Týkalo se to osmi žáků. Šikana byla identifikována v raném stadiu a řešili jsme ji ve spolupráci s rodiči. Agresorům byla udělena snížená známka z chování. Tři žáci dostali dvojku z chování a další dva trojku z chování. Nejúčinnější prostředek jak se se šikanou vypořádat je těsná spolupráce s rodiči, dětmi a učiteli. Za největší problém při řešení šikany považuji nespolečenskou spolupráci rodičů problémových dětí se školou. Na řešení výchovných problémů úzce spolupracuji s výchovným poradcem.*
- 3) *Informace a kontakty má každý žák uvedeny v žákovské knížce a na webových stránkách školy. Rodiče žáků základní školy mohou využít osobní, písemnou, telefonickou nebo elektronickou formu komunikace s třídními učiteli a dalšími pedagogickými pracovníky.*
- 4) *Ano. Škola pravidelně pořádá vzdělávací akce pro děti a rodiče na témata týkajících se projevů rizikového chování žáků. V loňském roce proběhla přednáška na téma kyberšikana. Také se uskutečnilo deset aktivit, které podporují spolupráci školy a rodičů. Do výuky bylo pro žáky zařazeno dvanáct preventivních aktivit. Třídnické hodiny se konají dvakrát měsíčně a jsou zaměřeny na prevenci projevů*

rizikového chování a na řešení aktuálních problémů v třídním kolektivu nebo ve škole. Dále pedagogové důsledně dbají na každodenní monitoring projevů rizikového chování v třídních kolektivech během všech vyučovacích hodin a na všech akcích pořádaných školou.

- 5) *Mezi hlavní cíle naší školy v prevenci patří především rozvíjení pozitivního sociálního klimatu na škole, podporovat pozitivní vztahy mezi dětmi, zapojit maximum dětí do volnočasových aktivit. Naši pedagogové mi pravidelně odevzdávají písemnou zprávu o projevech rizikového chování ve škole.*

ZŠ na velkém městě

Školní metodik prevence

- 1) *Podle našich pedagogů je současná situace na naší škole ohledně rizikového chování dobrá až velmi dobrá. Výskyt drobných náznaků rizikového chování řeší třídní učitel ve spolupráci s výchovným poradcem a školním metodikem prevence. Osvědčila se nám spolupráce s Policií ČR.*
- 2) *Učitelský tým je seznámen s postupem při výskytu šikany na škole. V loňském roce jsme řešili jen ojedinělé případy šikany. Tyto případy byly řešeny v rámci rozhovoru učitelé a žáci, ale samozřejmě i s rodiči.*
- 3) *V každé třídě je na nástěnce uvedeno jméno, telefon, konzultační hodiny školního metodika prevence, výchovné poradkyně a na linku důvěry. Naše žáky informujeme také prostřednictvím školního časopisu, školním rozhlasem, na třídnických hodinách. Kontakt je také na internetových stránkách školy.*
- 4) *Naše škola pořádá každý rok přednášku na téma šikany. V letošním roce chystáme přednášku na téma kyberšikany. Snažíme se podporovat naše pedagogy v sebevzdělávání v tomto směru, ale časově je to velmi náročné.*
- 5) *K hlavním cílům prevence proti šikaně patří zajištění aktivit pro žáky školy v době jejich volna formou kroužků. Dále zajištění besed a přednášek na toto téma.*

Z rozhovoru, který byl veden s metodikou školní prevence, usuzuji, že na základní škole na malém městě je prevenci a řešení šikany věnována větší pozornost než na základní škole na velkém městě. Z rozhovoru vyplynulo, že škola v loňském roce pořádala více aktivit podporující spolupráci rodičů a školy. Informace s důležitými kontakty má každý

žák v žákovské knížce, kdežto na druhé škole pouze na nástěnce. Na malém městě k sobě mají často lidé blíže a to se také může odrážet na vztazích. Důvodem je pravděpodobně skutečnost, že na škole ve větším městě je více dětí, tedy i možnost větší anonymity.

6.4 Posouzení platnosti hypotéz

H1: Domnívám se, že na základní škole na velkém městě se šikana objevuje častěji než na základní škole na malém městě.

Z výsledků dotazníku o šikaně, ve které jsem se žáků ptala, zda jim někdo ve škole ubližuje, odpovědělo kladně 11 (11,8 %) žáků ve škole na velkém městě a 13 (17,3 %) žáků ve škole na malém městě. Svědkem ubližování někomu jinému bylo celkem 45 (48,4 %) žáků na velkém městě a 43 (57,3 %) žáků na malém městě.

Hypotéza se nepotvrdila.

H2: Předpokládám, že oběťmi šikany se častěji stávají chlapci.

Z celkového počtu dotazovaných na vybraných školách odpovědělo 12 (50,0 %) chlapců a 12 (50,0 %) dívek, že jsou oběťmi šikany. Chlapec druhému chlapci ubližoval ve všech 12 případech (100 %). Dívce ubližoval chlapec v 7 (58,3 %) případech a dívka další dívce ubližovala v 5 (41,7 %) případech.

Hypotéza se nepotvrdila.

H3: Domnívám se, že alespoň 50 % obětí šikany by se někomu svěřilo v případě, že by jim někdo ubližoval.

Z výsledků vyplývá, že celkem 6 dotazovaných (54,5 %) ve škole na velkém městě by se někomu svěřilo se šikanováním. Ve škole na malém městě kladně odpovědělo 9 dotazovaných (69,2 %). Chlapci by se někomu svěřili v 6 případech (50,0 %) a dívky v 9 případech (75,0 %). Požádat o pomoc učitele jako dobrý nápad bere 7 (63,6 %) dotazovaných ve škole na velkém městě a 11 (84,6 %) ve škole na malém městě.

Hypotéza je potvrzena.

6.5 Shrnutí výsledků výzkumu

Na dotazníky odpovědělo celkem 168 žáků a 27 pedagogů ze základní školy v Českých Budějovicích a ze základní školy v okrese Písek.

Za dobrý kolektiv svou třídu považuje 76 (81,7 %) žáků ve škole na velkém městě a 45 (60,0 %) žáků ve škole na malém městě. Dobrého kamaráda ve třídě má 88 (94,6 %) žáků z velkého města. Ve škole na malém městě to uvedlo 72 (96,0 %) žáků. Žáci s výbornými studijními výsledky převažují ve škole na velkém městě. Samé jedničky a dvojky má 44 (47,3 %) žáků. Ve škole na malém městě je to pouze 17 (22,7 %). Lepší studijní výsledky mají dívky, a to ve 44,6 %. Jednu a více pětěk měli 3 žáci ve škole na velkém městě a 6 žáků ve škole na malém městě. V porovnání podle pohlaví je to 6 chlapců a 3 dívky. Dvojku z chování měli 2 žáci ve škole na velkém městě a 1 žák ve škole na malém městě, stejně tak trojku z chování. Z celkového počtu měla trojku z chování 1 dívka a 2 chlapci. Dvojku z chování měli 3 chlapci.

Svědky šikany se ve škole na velkém městě stalo 45 (48,4 %) žáků a ve škole na malém městě 43 (57,3 %) žáků. Z celkového počtu dotazovaných bylo 11 (11,8 %) žáků ve škole na velkém městě a 13 (17,3 %) žáků ve škole na malém městě šikanováno. Téměř každý den je ubližováno 5 dotazovaným (45,5 %) žákům ve škole na velkém městě. Žáci na malém městě nejčastěji udávali, že je jim ubližováno jedenkrát měsíčně (46,1 %). Oběťmi šikany jsou chlapci i dívky na uvedených školách stejně. Dále z výsledků vyplývá, že více ubližují chlapci. Ve většině případů obětem ubližují dva agresori.

Nejčastější formou šikany jsou pomluvy, posměch a ponižování. K fyzickým útokům dochází častěji ve škole na velkém městě, ale pouze v ojedinělých případech. Jako nejčastější místo, kde se šikana odehrává, žáci uvádějí třídu. Druhé nejčastější místo je chodba. Celkem 15 (62,5 %) dotazovaných se někomu svěřilo se svým problémem. Rodičům by se více svěřovaly děti ve škole na malém městě. Požádat o pomoc učitele bere jako dobrý nápad 7 (63,6 %) dotazovaných ve velkém městě a 11 (84,6 %) dotazovaných na malém městě. Více by se svěřovaly dívky než chlapci. Bránit útočnickovi se pokusilo 9 (81,8 %) žáků ve škole na velkém městě a 12 (92,3 %) žáků ve škole na malém městě.

Většina dotázaných pedagogů se zúčastnila nějakého vzdělávacího projektu, který byl zaměřen na řešení šikany. Šikanu řešila více jak polovina učitelů. O šikaně s dětmi více mluví učitelé ve škole na malém městě. Na základě výsledků usuzují, že dotázaní pedagogové fenomén šikany nepodceňují a zabývají se jím.

ZÁVĚR

Šikana je v dnešní době bohužel jev častý. Většina dětí s ní má své zkušenosti. Jak se proti tomuto jevu bránit? Cílem mé práce bylo zjistit, jaké zkušenosti mají žáci základní školy se šikanou a agresivitou a porovnat danou situaci na školách na velkém městě (České Budějovice) a na malém městě (okres Písek).

V teoretické části jsem se snažila popsat pojem šikana, šikanování, vývojové stupně šikany, agrese, agresivitu. Dále pak popsat názory na příčiny a projevy šikany a jaké jsou možnosti prevence.

Z provedeného výzkumu vyplývá, že šikana se vyskytuje v každé zkoumané třídě. Z celkového vzorku respondentů uvedlo 24 (14,3 %) dětí, že jsou šikanováni. Výzkum také nepotvrdil hypotézu, že se šikana vyskytuje více ve škole na velkém městě. Na výskyt šikany to nemá vliv. Na škole na velkém městě je v průměru stejný výskyt šikany jako na škole na malém městě. Převážná většina dotazových odpověděla, že se jedná o šikanu psychickou. Celkem 88 (52,4 %) dětí uvedlo, že byly svědkem šikany. To je alarmující.

Řešit šikanu je velmi obtížné, proto bychom se měli zaměřit především na prevenci. Nejdůležitější je včasná a důsledná prevence, tedy co nejvíce se snažit tomuto jevu předcházet. Jedině důsledným přístupem lze dosáhnout toho, aby šikanovaných na našich školách bylo co nejméně. Zcela vymítit tento jev nejde, ale musíme se snažit o co největší minimalizaci. Pokud, ale musíme šikanu řešit, měli bychom postupovat odborně a bezpečně. Řešením by mohlo být zavedení pravidelných školení proti šikaně pro učitele na základních a dalších školách. Důležité je také, aby rodiče vedli své děti k tomu, aby respektovaly autoritu učitelů. Učitelé by neměli přecházet bez povšimnutí ani drobné náznaky šikany ve svých třídách. Měli by se snažit podporovat přátelství dětí s vrstevníky, zapojovat všechny děti do výuky, aby nedocházelo k vyčleňování některých žáků z kolektivu a zapojovat co nejvíce děti do volnočasových aktivit pořádaných školou. Jako další prostředek na ochranu dětí proti šikaně by mohlo být zavedení dozoru pomocí videokamer. Mnozí nemusí souhlasit a považovat to za omezování svobody, ale jako prostředek na ochranu proti šikaně to považují za dobrý nápad. Podle mého názoru šikany na našich školách nepřibývá, ale víc se o ní mluví. V médiích se o tomto jevu zmiňují stále častěji. Myslím si, že je to dobře, protože to donutí i ostatní lidi vidět konkrétní případy a donutí je to nezavírat oči před tímto ožehavým tématem.

Seznam použité literatury

1. ANTIER, E. *Agresivita dětí*. Portál, 2004. ISBN 80-7178-808-2
2. BENDL, J. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9.
3. ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8.
4. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-0319-7.
5. ERB, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Amulet, 2000. ISBN 80-86299-22-8.
6. FIELD, E. M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.
7. HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
8. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha. Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
9. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3
10. KOPECKÝ, K. KREJČÍ, V. *Rizika virtuální komunikace: příručka pro učitele a rodiče*. Olomouc: Net univerzity, 2010. ISBN 978-80-254-7866-0.
11. KREJČÍ, V. *Kyberšikana, kybernetická šikana*. Olomouc: 2010. ISBN 978-80-254-7791-5.
12. MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.
13. *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. č.j. 24246/2008-6*. In Věstník MŠMT 2009, roč. 65, sešit 1.
14. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.
15. ŘÍČAN, P. JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.
16. VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0181-8.
17. VÁGNEROVÁ, K a kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7367-912-5.

Seznam tabulek

Tab. 1: Myslíš, že Vaše třída je dobrý kolektiv?	34
Tab. 2: Máš ve třídě dobrého kamaráda?	35
Tab. 3: Jaké bylo tvé poslední vysvědčení?	36
Tab. 4: Patříš ve vaší třídě do nějaké party?	37
Tab. 5: Jakou známku jsi dostala na vysvědčení z chování?	38
Tab. 6: Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky? ..	39
Tab. 7: Ubližoval nebo ubližuje ti někdo ze třídy nebo ze školy?	40
Tab. 8: Jak často ti bylo ubližováno?	42
Tab. 9: Kde je ti ubližováno?	43
Tab. 10: Ubližuje ti chlapec nebo dívka?	44
Tab. 11: Kolik je těch, kteří ti ubližují?	45
Tab. 12: Řekl(a) jsi o tom někomu?	46
Tab. 13: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)?	47
Tab. 14: Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?	48
Tab. 15: Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval?	49
Tab. 16: Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům?	50
Tab. 17: Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci?	51
Tab. 18: Jsi sám(a), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?	52
Tab. 19: Zkusil(a) ses někdy bránit?	53
Tab. 20: Jak bys potrestal agresora?	54
Tab. 21: Dotazník - pedagogové	55
Tab. 22: Dotazník - pedagogové	56
Tab. 23: Dotazník - pedagogové	57
Tab. 24: Dotazník - pedagogové	58
Tab. 25: Dotazník - pedagogové	59
Tab. 26: Dotazník - pedagogové	60

Seznam grafů

Graf 1: Myslíš si, že Vaše třída je dobrý kolektiv?	34
Graf 2: Máš ve třídě dobrého kamaráda?.....	35
Graf 3: Jaké bylo tvé poslední vysvědčení?.....	36
Graf 4: Patříš ve vaší třídě do nějaké party?	37
Graf 5: Jakou známku jsi dostala na vysvědčení z chování?	38
Graf 6: Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?	39
Graf 7: Ubližoval nebo ubližuje ti někdo ze třídy nebo ze školy?.....	40
Graf 8: Jak ti ubližují?	41
Graf 9: Jak často ti bylo ubližováno?.....	42
Graf 10: Kde je ti ubližováno?.....	43
Graf 11: Ubližuje ti chlapec nebo dívka?	44
Graf 12: Kolik je těch, kteří ti ubližují?.....	45
Graf 13: Řekl(a) jsi o tom někomu?	46
Graf 14: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)?	47
Graf 15: Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?	48
Graf 16: Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval?.....	49
Graf 17: Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům?	50
Graf 18: Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci?.....	51
Graf 19: Jsi sám(a), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?.....	52
Graf 20: Zkusil(a) ses někdy bránit?.....	53
Graf 21: Jak bys potrestal agresora?	54
Graf 22: Myslíte si, že jste byli v rámci vysokoškolského studia připraveni na řešení šikany?	55
Graf 23: Účastil(a) jste se někdy nějakého vzdělávacího projektu, který byl zaměřen na řešení šikany?.....	56
Graf 24: Jaké máte možnosti dalšího vzdělávání ohledně šikany na Vaší škole?	57
Graf 25: Myslíte si, že jste dostatečně připraveni na řešení šikany?	58
Graf 26: Řešil(a) jste někdy šikanu?	59
Graf 27: Jak často s dětmi mluvíte o šikaně?.....	60

Přílohy

Příloha I. – Dotazník M. Koláře

Dotazník šikanování – forma pro žáky

/Autor dr. M. Kolář/

Škola

Datum

Třída

Pohlaví (chlapec, děvče):

Úvodem co je to šikanování: Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližují druhým.

Znamená to, že Ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá co je Ti nepříjemné, co Tě ponižuje, nebo to prostě bolí.

Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšimli si tě.

Instrukce: Zakroužkuj nebo podtrhni odpověď, která je pravdivá. **Nepodepisuj se!**

1. Myslíš si, že Vaše třída je dobrý kolektiv?	Ano Ne
2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?	Ano Ne
3. Jaké bylo Tvé poslední vysvědčení?	- jedničky a dvojky, případně samé jedničky - několik trojek - několik čtyřek - jedna i více pětetek
4. Patříš ve vaší třídě do nějaké party?	Ano Ne
5. Jakou známku jsi dostal/a/ na vysvědčení z chování?	- jedničku - dvojku - trojku
6. Byl/a/ jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?	Ano Ne
7. Ubližoval nebo ubližuje někdo ze třídy tobě?	Ano Ne
8. Jak ti ubližují? (stačí, když zaškrtněš, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy): -Posměch–pomluvy–ponižování–ignorování–nadávky–bití–fackování, kopání, rány pěstí -Jinak–jak?	

9. Ublížíje ti ještě někdo jiný z dětí ve Vaší ze školy?	Ano	Ne
10. Jak ti ubližují? (stačí, když zaškrtněš, co se ti stalo, ale můžeš to popsat i vlastními slovy): - Posměch–pomluvy–ponižování–ignorování–nadávky–bití–fackování, kopání, rány pěstí -Jinak – jak?		
11. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno?	- Téměř každý den - Téměř každý týden - Asi jednou měsíčně	
12. Kde se to děje? -ve třídě-na chodbě-v šatně-na WC-v jídelně-v družině-cestou do školy nebo ze školy -v tělocvičně-na hřišti -Pokud jinde, tak kde?		
13. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec nebo dívka?	Dívka	Chlapec
14. Kolik je těch, kteří Ti ubližují?	- Jeden - Dva - Tři - Více než tři	
15. Řekl/a/ jsi o tom někomu?	Ano	Ne
16. Pomohl Ti ten, komu jsi to řekl/a/?	Ano	Ne
17. Myslíš si, že je to dobrý nápad požádat o pomoc učitele?	Ano	Ne
18. Byl potrestán ten, kdo Ti ubližoval?	Ano	Ne
19. Řekl/a/ jsi o tom, že Ti někdo ubližuje, rodičům?	Ano	Ne
20. Kdo si myslíš, že by Ti nejvíce mohl pomoci a jak?		
21. Jsi sám/sama/, komu ve třídě nebo ve škole ubližují?	Ano	Ne
22. To, že Ti někdo ubližuje, není správné a jistě myslíš na to, proč tohle trápení máš zrovna Ty. Řekli Ti, proč Ti ubližují? Nebo co si myslíš, že je vede k tomu, aby Ti bylo ubližováno?		

23. Zkusil/a/ ses bránit?	Ano	Ne
24. Jak si myslíš, že by měl být potrestán někdo, kdo ubližuje jinému?		
.....		
25. Ubližuje ti někdo z jiné školy?	Ano	Ne
Jak ti ubližují?		
Kolik jich je?		
Jak často?		

Příloha II. – Dotazník vlastní konstrukce určený pro pedagogy

Dobrý den, jmenuji se Michaela Mináriková a jsem studentkou Pedagogické fakulty, obor Sociální pedagogika.

Ve své bakalářské práci se zabývám agresivitou a šikanou na základní škole na druhém stupni. V praktické části budu mimo jiné zjišťovat připravenost školy a učitelského týmu na řešení a předcházení šikany na škole.

Prosím o vyplnění dotazníku. Dotazník je anonymní.

1. Myslíte si, že jste byli v rámci Vašeho vysokoškolského studia dostatečně
připravení na řešení šikany? ANO - NE
2. Účastnil(a) jste se někdy nějakého vzdělávacího projektu, který byl zaměřen na
řešení šikany? ANO - NE
3. Jaké máte možnosti dalšího vzdělávání ohledně šikany na Vaší škole?
žádné – minimální – dobré – velmi dobré
4. Myslíte si, že jste dostatečně připravení na řešení šikany?
1 – 10 (1 nejméně, 10 nejvíce)
5. Řešil(a) jste někdy šikanu? ANO – NE
6. Jak často s dětmi mluvíte o šikaně?
nikdy – málo - často – velmi často
7. Na jaké škole učíte?
České Budějovice – venkov
8. Jste:
žena - muž